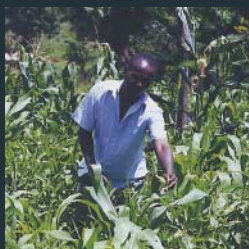

Global Økologi

Nr. 5, 8. årg.

November 2001

Tema: Bæredygtig mad

**Troperne og
agro-økologi**

**Miljømål i EUs
u-landsbistand**

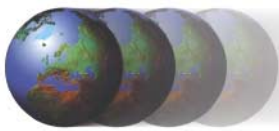
**S, V og SF om
'Global Deal'**

**Japansk tøven
i klimapolitik**

**Costa Rica-skov
reddet af Kyoto**

Det Økologiske Råd 10 år

Det Økologiske Råd fejrede den 9. november (efter redaktionens slutning) sit 10 års jubilæum med en reception i Riddersalen på Frederiksberg. Efterfølgende var der middag for nuværende og tidligere rådsmedlemmer.

Rådet blev dannet i 1991 af en kreds af engagerede miljøeksperter, som fandt, at der var brug for en organisation, der lagde vægt på at integrere miljøhensyn og økonomi. I slutningen af 1980'erne blev miljøet overvejende reguleret i sektorer som vand, luft, affald og industri, og rådsgrundlæggerne mente, at der var brug for en langt bredere miljøtilgang, og at der burde opstilles et modstykke til Det Økonomiske Råd.

Regering og de store interesseorganisationer tog ikke initiativ til et økologisk råd, og derfor måtte andre gøre det. Rådet fungerede de første fire år uden offentlig støtte og med et mikroskopisk sekretariat. Fra 1995 fik det støtte fra Den Grønne Fond og et større sekretariat blev opbygget. I 1997 blev sekretariatet sammenlagt med det daværende Økovandspejlet, og siden da har det omfattet 8-10 personer.

Det Økologiske Råd har fra starten haft en ambition om at være et uafhængigt råd, der fremlægger analyser, forslag og debatindlæg, som hviler på et solidt fagligt grundlag, og som samtidig har politisk sprængstof. Et vigtigt formål med vores bidrag til den offentlige debat er at udbrede den økologiske idé, samt at få realiseret ideen om at integrere miljøhensyn i alle aktiviteter i samfundet, herunder den økonomiske politik.

Vi synes projektet er lykkedes, og at Det Økologiske Råd er en vigtig faktor i den offentlige miljødebat. Med sin profil udfylder Det Økologiske Råd en særlige rolle i den danske miljøbevægelse, som ligger på det mere overordnede politiske plan. Vi går sjældent ind i lokale miljøsager, da andre miljøorganisationer, som har en struktur med lokalgrupper, er bedre rustet hertil. Hvor det er hensigtsmæssigt, samarbejder vi med andre danske NGO'er. Som eksempel kan nævnes vores kemikaliepolitik-kampagne, som køres sammen med Danmarks Naturfredningsforening og Forbrugerrådet.

Den grønne hat

I anledning af jubilæet udgiver Det Økologiske Råd bogen "Den grønne hat - visioner for år 2020". Den grønne hat er en metode til at udvikle kreative og forandringsprægede løsningsforslag. I bogen har Rådets seks arbejdsgrupper taget den grønne hat på og givet deres visioner for, hvor langt vi kan komme mod et bæredygtigt samfund i år 2020 (se omtale side 28.) Illustrationen til højre er fra bogen tegnet af Lars-Ole Nejtgaard.

Desuden er vi via vores offentlige støtte i stand til at prioritere spørgsmål, som ikke umiddelbart er "sællere" i den brede offentlighed, men som alligevel er af stor betydning for fremme af en mere bæredygtig udvikling. Vi kan f.eks. nævne brug af økonomiske styringsmidler, produktorienteret miljøpolitik, dvs. krav om mere miljøvenlige varer - fra fødevarer over kemiske produkter til transportmidler.

Det gælder også den internationale udvikling, hvor vi har opbygget en kritisk ekspertise i forhold til EUs miljøpolitik og verdenshandelsorganisationen WTOs indflydelse på det globale miljø - i tæt samarbejde med dels det danske netværk 92-gruppen, der beskæftiger sig med miljø og udvikling internationalt, dels den europæiske paraplyorganisation European Environment Bureau (EEB).

Mange af disse områder er svære at opretholde i miljøorganisationer, der alene er afhængige af medlemsbidrag. Selvom der er almindelig enighed om, at områderne er vigtige, er de ikke umiddelbart så tæt på borgernes hverdag, at man kan få mange tusinde mennesker til at betale et kontingent til varetagelse af den slags opgaver.

Henning Schroll (formand) og
Christian Ege (sekretariatsleder)

Global Økologi

Global Økologi

Nr. 5, 8. årg., november 2001

Udgiver:

Det Økologiske Råd

Landgreven 7, 4.

1301 København K

Tlf. 3315 0977

Fax 3315 0971

info@ecocouncil.dk

www.GlobalØkologi.Nu

Redaktion:

Bo Normander (ansv.),

Henning Schroll, Dorte Skov-

gård, Uffe Geertsen, Jeanne

Lind Christiansen og Mette

Boye.

Global Økologi er et tidsskrift, der tager pulsen på dansk og international miljøpolitik. Tidsskriftet udkommer fem gange årligt.

Det Økologiske Råds synspunkter afspejles kun i indlæg, hvor dette er tydeligt angivet. Det Økologiske Råd modtager støtte fra Den Grønne Fond.

Global Økologi samarbejder bl.a. med The Ecologist, 18 Chelsea Wharf, Lots Road, London SW 10 0QJ, England

Tryk: SvendborgTryk

Papir: cyclus print

Forsidefoto: Gene Thiemann

Bidrag til næste nr. (februar 2002) bedes indsendt senest 7. januar 2002.

© Global Økologi/forfatterne
ISSA 0909-1912

Indhold

Tema: Bæredygtig mad, side 4-14

Nye teknologier kan fjerne sult og fattigdom, side 5

Interview med Per Pinstrup-Andersen, der mener, at u-landene skal hjælpes her og nu med alle tilgængelige teknologier - også gensplejsning

Af Bo Normander

Agro-økologi vejen til bæredygtighed, side 9

Landmænd i u-landene har behov for billige og lokalt tilgængelige teknologier, der ikke skader miljøet

Af Jules Pretty

Tropisk økologi, side 10

Det er svært at opnå et bæredygtigt jordbrug i de tropiske lande. Ét af midlerne er at udnytte og udbrede kendskabet til "de lokale mirakler"

Af Henning Høgh Jensen

Den globale madelite, side 13

Global Økologi giver et stemningsbillede fra en vigtig konference om fødevarer og u-lande

Af Bo Normander

Miljøhensyn i EUs bistandspolitik, side 15

Miljø og beskyttelse af biodiversitet skal være en integreret del af EUs hjælpearbejde i u-landene

Af Julie Becher

Global debat, side 27

Kalender, side 27

Bognyt, side 28

'Global Deal' - Danmark i front?

Hvordan forholder de danske partier sig til ideen om en global pagt?

En global pagt om udvikling, side 18

Af Svend Auken (S)

Global aftale skal gennemføres, side 19

Af Anders Fogh Rasmussen (V)

En stor chance og en nødvendig risiko, side 20

Af Jørn Jespersen (SF)

Japans klimapolitik: harmoni og tøven, side 21

Det er op til Japan, om Kyoto-Protokollen skal overleve. Hvad vil japanerne med de internationale klimaforhandlinger?

Af Natasha Rasmussen

Skovbevarelse og CO₂-dræn i Costa Rica, side 24

Costa Ricas salg af CO₂-obligationer - baseret på skovens oplagring af CO₂ - er et eksempel på en bæredygtig udvikling, der gavner såvel landets skove som det globale klima

Af Klaus Lindegaard

Globalt nyt, side 29

Nyt fra Rådet, side 30

Publikationer, side 31

Tema: Bæredygtig mad

Den tyske ekshovedstad Bonn husede i september en stor international konference om fødevaremangel i u-landene. Hvordan sikrer vi, at ingen sulter i verden, og at maden bliver fremstillet på bæredygtig vis? Global Økologi sætter her fokus på diskussionen om bæredygtig mad

Nye teknologier kan fjerne sult og fattigdom

Per Pinstrup-Andersen, der netop har modtaget den alternative Nobelpris, mener, at u-landene skal hjælpes her og nu med alle tilgængelige teknologier - også gensplejsning. "Jeg tager afstand til NGO'ernes religiøse holdninger. Jeg mener, at u-landene selv skal bestemme," siger Pinstrup bl.a. i dette interview

Af Bo Normander

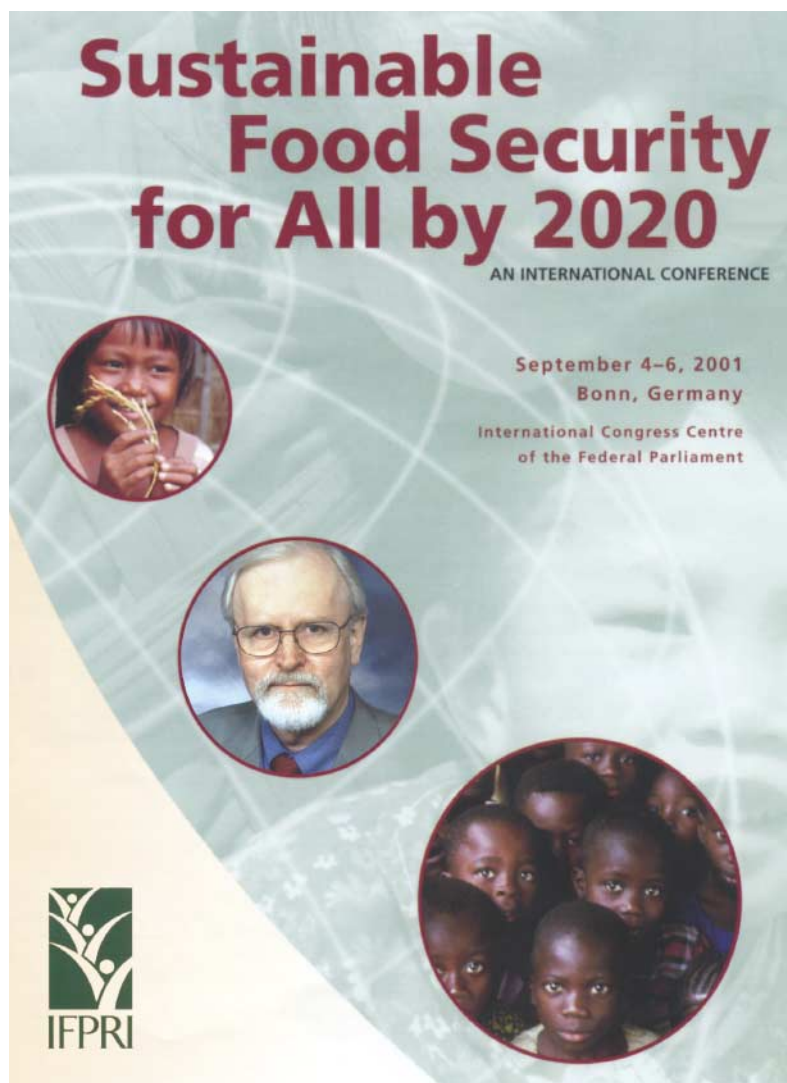
Per Pinstrup-Andersen, der er generaldirektør for Det Internationale Forskningsinstitut for Fødevarerpolitik (IFPRI) og anerkendt landbrugsforsker, er en central person i diskussionen om, hvorvidt bioteknologi kan hjælpe den tredje verden. Global Økologi mødte Pinstrup på Vision 2020 konferencen i Bonn arrangeret af netop IFPRI:

IFPRI har fået det omdømme, at hver gang Monsanto er i knibe, så er du, Per Pinstrup-Andersen, kaninen, der bliver trukket op af hatten og kommer med de gode argumenter til fordel for biotek-industrien.

"Ja, men det kan jeg jo ikke gøre for. Vi arbejder ikke sammen med Monsanto. Men jeg tror også, at det er sket en ændring både i Mellemløst Samvirke, NOAH og Greenpeace i forhold til, at de også vil se på de enkelte muligheder som gensplejsning tilbyder u-landene."

Men du har givet en grov kritik af NGO'erne ved at sige, at det er et luksusproblem at være imod GMO. At bare fordi de europæiske forbrugere ikke vil have det, skal vi ikke ødelægge mulighederne for u-landene. Men de europæiske NGO'er lytter også til u-landenes organisationer f.eks. gennem Oxfam og Friends of the Earth. U-landene er måske dem, der er de største modstandere af GMO, fordi de er bange for at blive afhængige af Vesten.

"Ja, u-landene er bange for at blive afhængige af de store firmaer, derfor skal vi have offentligt finansieret forsk-

Ifølge Per Pinstrup-Andersen (det midterste billede) fra IFPRI var formålet med konferencen i Bonn at påvirke opfattelsen af, hvordan vi løser problemerne med sult og fattigdom. IFPRI er ét af 16 forskningscentre under CGIAR (Consultative Group on International Agricultural Research). CGIAR er tæt tilknyttet Verdensbanken - både finansielt og ved at CGIARs formand automatisk vælges fra Verdensbanken. (Collage: BN)

ning, hvor retten til at bruge resultaterne er fri. Jeg er modstander af at patentere plantesorter og den slags ting i u-landene."

Også gensplejsede planter?

"Ja, jeg er imod patent, men jeg er for, at vi får en løsning på, hvem der har ret til hvad. Landmændene må nødvendigvis have ret til at plante det, de selv høster. Terminator-gener har ingen plads i u-lande. Men samtidig har u-landene skrevet under på TRIPS (aftale om patenter under WTO, red.), og heldigvis kan de indenfor TRIPS lave deres egne ordninger. Og dér mener jeg altså ikke patent passer. Vi skal have et væsen á la 'Plant Breeders Rights', som støtter banebrydende forskning, men ikke gennem patent. Hvis vi bare kunne få penge til offentlig forskning, så er problemet løst. Så er det eneste problem at få adgang til de ting, der skal bruges f.eks. enzymer. De fleste enzymer og forskningsmetoder er i øjeblikket ikke patenterede i u-landene, bl.a. fordi det ikke er interessant for dem, der ejer metoderne."

"Jeg er modstander af at patentere plantesorter og gensplejsede planter i u-landene"

Per Pinstrup-Andersen

"Der blev stor opstandelse over, at dem, der havde patenterne på den gyldne ris (gensplejset ris med ekstra A-vitamin, red.), havde givet dem fri. Virkeligheden var, at næsten ingen af de patenter gjaldt i u-landene. Så det var et unødvendigt træk. Men de gjaldt selvfølgelig stadig i Schweiz (hvor forskere forsøger at udvikle den gyldne ris, red.), så man kunne ikke lave mere i Schweiz."

Omar Noman fra FNs udviklingsprogram siger om TRIPS, at reglerne er gode nok, men det nytter ikke

noget, fordi u-landene ikke kan føre reglerne ud i livet, da de mangler penge, indflydelse og juridisk ekspertise.

"Ja, det er et kæmpe problem. Vi skal hjælpe u-landene til at få den kapacitet, det kræver. Husk på at beslutninger i WTO er konsensus. Hvis u-landene kunne bygge nok kapacitet op, så de kunne komme til de vigtige møder - velforberedte - så kunne de køre løbet. Også i forhold til "biosafety" (sikkerhed for biologiske ressourcer, red.). Jeg er modstander af, at gensplejsede ting bliver sat frit på et marked, hvor der ikke er tilstrækkelig sikkerhed. Når nu du siger, at Monsanto bruger mig, så er det ikke sådan, at jeg siger 'bare ud med alle GMO'er.' Vi skal have den nødvendige sikkerhed, men vi skal ikke bare sige nej. Vi skal lade u-landene vælge, om de vil have GMO'er."

Hvis vi nu siger, at verden er ideel og GMO-forskningen kommer til at ligge i offentligt regi, bliver u-landene så ikke stadig afhængige af vestlig ekspertise, dyre laboratorier osv.?

"Jo, men det er de på mange områder i forvejen. Hvis vi overfører teknologi til dem, vil de stadig være afhængige af os, for der skal hele tiden overføres ny teknologi. Men vi skal hjælpe dem med at bygge deres egne offentlige forskningsinstitutioner op - det har f.eks. Kina, Brasilien, Indien og Sydafrika. Men problemet er, at som debatten går i EU, så er der efterhånden ingen regeringer, der tør støtte en opbygning af offentlig landbrugsforskning i u-landene, som også indeholder bioteknologi, fordi så får de jo nogen på ørerne."

Men man kan vel ikke spille på alle heste. Det ligger mange år fremme i tiden, hvis gensplejsning skal kunne hjælpe u-landene. Men vi skal hjælpe nu og her, så der er måske andre heste end gensplejsning, vi skal spille på. F.eks. er Golden rice tidligst klar om ti år.

"Syv år, måske. Der er mange

ting, vi skal gøre, men du kan ikke øge indholdet af A-vitamin i ris uden gensplejsning. Så kan du selvfølgelig sige, at det er uvæsentligt at forøge A-vitaminindholdet, men at en varieret kost er vigtigere. Problemet er bare, at det vil tage endnu længere tid, for det har noget med fattigdom at gøre."

"Du kan ikke øge indholdet af A-vitamin i ris uden gensplejsning"

Per Pinstrup-Andersen

"Min holdning er, at alle midler skal bruges. Der er visse problemer, der bedst kan løses med bedre produktionsmetoder, beskæftigelse af de fattige, bedre sundhedsvæsen, og det skal vi satse på - alt hvad vi overhovedet kan. Men nu har vi en ny teknologi - genteknologien - som kan bruges til at løse nogle problemer, som vi ikke har kunnet løse på anden måde - f.eks. resistens over for tørke. Vi kan gøre noget ved at blande afgrøderne sammen på marken, men tænk hvis vi nu kunne bygge tørkeresistens direkte ind i afgrøderne?"

Men det kan vi jo også opnå med andre metoder, som er lavteknologiske, f.eks. agro-økologi (se side 9, red.)

"Jo, der kan man gøre lidt, men det er stadig meget risikabelt. Vi skal finde den rigtige løsning på det rigtige problem. Hvis nu en vestafrikansk landmand har et problem, der hedder tørke hver tredje eller fjerde år, så lad os evaluere på, hvad der er den bedste løsning. Hvis det er agro-økologiske metoder, så lad os gøre det, men vi skal ikke bare på forhånd sige nej til hverken agro-økologi, kunstgødning eller bioteknologi. Vi i Europa behøver ikke de løsninger, vi har masser af mad, vi kan bare forbyde sprøjtning osv. Det kan man ikke i u-landene."

Høst af ris i Indien.

(Fotos: Tim McCabe/USDA)

Når jeg snakker med NGO'er fra Syd om, hvorfor de er imod gensplejsning, siger de 'vi er en del af en international koalition, og hvis vi vil være med til at spille med de store, så skal vi synge med dem, ikke vise tænder.'"

Det er ikke det, jeg hører Via Campesina, Friends of the Earth eller miljøfolk i f.eks. Indien sige. Mange u-lande har deres egne stærke NGO-samfund, som vestlige NGO'er ikke har indflydelse på.

"Men ét af argumenterne, de ofte bruger i Indien, er, at hvis det er risikabelt for europæerne, er det også for os. Faktum er, at der ikke er vist nogen risiko i Europa. Vores testning er i orden, jeg mener, der er jo ikke nogen, der er døde af det i USA. Der er ingen risiko."

Det skal man passe på med at sige. Eksempelvis siger planteforsker Rikke Bagger Jørgensen fra Risø, at bioinvasion tager 50-100 år. F.eks. er bjørneklo i dag et kæmpe problem i den

danske natur, og det tog 100 år. Det er det samme med GMO'er. Det er nonsens at sige, at der vil opstå problemer indenfor fem år. Men der vil være enkelte GMO'er, der om 20 år eller 50 år vil blive et miljøproblem.

"Det kan jeg godt gå med til i et land som Danmark. Men ikke i et land som Congo eller andre lande i Afrika, for hvis vi skal fordømme noget, fordi det kan have en effekt over 50 år, så har vi samtidig dømt en masse mennesker til sult og død, fordi det er et meget mere øjeblikkeligt problem, de har. Derfor skal vi give dem valget og sige 'vil I tage den risiko, at der kan være et økologisk problem om 10, 50 eller 100 år, som så skal løses til den tid, eller vil I hellere fortsætte med den nuværende situation, eller er der andre løsninger, som ikke har de risici?' Vi ved heller ikke hvad agro-økologi kan bringe med sig. Der er mange agro-økologiske metoder, der udpiner jorden."

Det er som med Den Grønne Revolution. Det var her og nu, der skulle slås til, men på længere sigt skabte det problemer. Det er som at pisse i bukserne.

"Ja, men hvis du nu overlever, hvis nu det varer lidt længere. Det er svært at komme frem til de bæredygtige løsninger."

Vil u-landene have GMO'er om 20 år?

"Ja, der er ikke nogen tvivl for mig om, at i mange u-lande vil man bruge moderne bioteknologiske metoder til at udvikle det, de har brug for. I hvor stort omfang, det vil blive gensplejsning, vævskulturer eller markørgener, er svært at sige. Det er kun et spørgsmål om tid før u-landene vil sige, at hvis europæerne bruger den og den metode til at løse deres problemer på, så vil vi også have ret til at gøre det."

"Faktum er, at der ikke er vist nogen risiko ved GMO'er i Europa. Vores testning er i orden, jeg mener, der er jo ikke nogen, der er døde af det i USA"

Per Pinstrup-Andersen

I forhold til denne konference kan du se et problem i, at det er tre industriegiganter, indenfor frø og bioteknologiområdet, der har betalt en del af konferencen?

"Det har ikke været noget problem. For der er ingen af dem, der har lagt pres på os. Den private sektor har betalt lidt under en tredjedel. Den tyske regering har betalt en tredjedel og knap en fjerdedel kommer fra NGO'er. Jeg vil selvfølgelig ikke modtage et stort beløb fra et privat firma, for så løber man risikoen for, at det ser ud som om, de har for meget at skulle have

sagt. IFPRI er ikke til salg. Det kan jeg sagtens sige, spørgsmålet er, om folk tror på det.

Selvfølgelig løb vi en vis risiko ved at gå til firmaer som Syngenta, Aventis og Cargill, fordi de er så kontroversielle, men på den anden side følte jeg, at de skulle være med til at betale, for de ville være med til at få noget ud af det."

Hvad har I gjort for at få u-landene med?

"Vi har bl.a. annonceret konferencen i en række blade og tidskrifter i u-landene. Vi har fået en række institutioner til at betale rejser for folk fra u-lande. F.eks. har vi fået ret store midler fra Canada, Ford Foundation og også Danida."

Men mange af de tilstedeværende afrikanere kommer da fra byens ambassader?

"Det ved jeg ikke. Det er et godt spørgsmål. Mange kommer nok fra ambassaderne, men vi har betalt rejser for mindst 50 fra u-landene."

Det virker som om, der kun er "glatte" bistands-NGO'er tilstede. Hvor er de kritiske NGO'er?

"Via Campesina er her ikke. Greenpeace er inviteret, men dog ikke sat på programmet. Du mener, at f.eks. Deutsche Welthungerhilfe og Mellemfolkeligt Samvirke er

glatte organisationer?

Ja, dem som virkelig kommer med kritik, og som f.eks. siger 'Den Grønne Revolution var måske meget god, men vi har kun set toppen af isbjerget af de problemer, den har skabt' er ikke til stede.

"Vi prøvede for hver eneste sektion at have en NGO, men jeg kan godt se, hvad du siger. Der er dog f.eks. Chee Yoke Ling fra Third World Network, som er meget kritisk. Vi havde lidt af en dagsorden. Vi ville vise, at denne her store diskussion om, hvorvidt det skal være det ene eller det andet, er malplaceret. Fordi det, der er brug for, er, hvad landmanden bedst kan bruge."

Men ikke alle bønder er godt uddannede. De ser på hvad, der giver dem brød på bordet nu og her. De har ikke altid de langsigtede perspektiver med.

"Nej, men så kommer du ind på en arrogant stilling. For du kan ikke sige, at vi skal hjælpe dem, så de kan beslutte for sig selv og give dem valgmuligheder, og så dernæst sige, at de kun tænker kortsigtet. Jeg kan godt se problemet og er ikke sikker på, hvordan vi løser det. Men det andet er jo, at du kan få en landmand eller hvem

som helst til at sige hvad som helst, hvis du betaler nok. Hvis jeg betaler dig nok, så kan jeg vel også få dig til at kritisere dronningen?"

Nej, det tror jeg nu ikke. Jeg er ikke i brødnid.

"Men, ok. Vi har et par kritiske NGO'er til konferencen, men ikke så mange som man kunne have fået. Jeg er ikke bange for NGO'er. Vi arbejder sammen med omkring 100 NGO'er i næsten 50 lande. Det, jeg ikke har så meget sympati for, er, at man har taget en stilling, og så siger, at det er en præmis, som ikke kan diskuteres. Fordi så er der ikke mere, vi kan gøre, så bliver det til religion. Her tænker jeg f.eks. på NOAHs holdning til GMO'er."

Her til sidst, tillykke med World Food prisen - af kritikere også kaldet pesticid-prisen.

"Hvad siger du? Det har jeg aldrig hørt før. Jeg laver ikke pesticider, jeg prøver at undgå det ved at bruge gensplejsning (ha, ha)."

Hvad skal de 2 mio. kr. bruges til?

"En tredjedel går til skat i USA. Resten vil jeg bruge på forskning. Jeg forlader IFPRI i juni næste år, da jeg falder for 10-årsgrænsen. Så vil jeg lave forskning omkring økologisk contra højindustrialiseret landbrug, for jeg tror ikke, der er nogen af de to, der er bæredygtige i det lange løb - specielt ikke for u-landene. Er der et tredje alternativ? Det vil jeg bruge pengene på. Ved hvilken institution ved jeg ikke. Det afhænger af hvilke tilbud, jeg får."

World Food prisen på 250.000 dollars uddeles hvert år til en eller flere personer, der har "bidraget til menneskets udvikling ved at forbedre kvaliteten, omfanget eller tilgængeligheden af mad i verden." Per Pinstrup-Andersen blev tildelt årets pris i Des Moines i USA den 18. oktober. Af nogle kaldes prisen for landbrugsforskningens Nobelpris. Andre kalder den pesticidprisen med slet sjult hentydning til, at det var Den Grønne Revolutions fader, Norman Borlaug, der i 1986 var medstifter af prisen, og at den ofte tildeles personer, der deler ideologien bag Den Grønne Revolution.

(Collage: BN)

Læs mere om IFPRI og Vision 2020 konferencen på www.ifpri.org

Agro-økologi vejen til bæredygtighed

Landmænd i u-landene har behov for billige og lokalt tilgængelige teknologier, der ikke forårsager skader på miljøet

Af Jules Pretty

Et bæredygtigt landbrug forsøger at gøre brug af naturens goder og ydelser ved at indarbejde hensyn til næringskredsløbet, kvælstoffiksering, jordregenerering og naturens egne bekæmpere af skadedyr og plantesygdomme. Disse agro-økologiske hensyn minimerer brugen af miljø- og sundhedsskadelige inputs som kunstgødning og pesticider og bygger på landmandens viden og kunnen.

Enhver landmand, der har adgang til tilstrækkelige mængder af inputs, viden og teknologi, kan producere store mængder af mad. Men den situation befinder de fleste landmænd i u-landene sig ikke i. I dag er det centrale spørgsmål, i hvilken grad landmænd kan forbedre fødevarereproduktionen ved at bruge billige og lokalt tilgængelige teknologier og inputs uden samtidig at forårsage skader på miljøet.

Agro-økologiske forbedringer

Essex Universitet har netop færdiggjort en undersøgelse af udbredelsen af bæredygtigt landbrug i 52 u-lande. Undersøgelsen indeholder data for 89 projekter, der viser at nye, regenerative agro-økologiske metoder har ført til en forøgelse af udbyttet pr. hektar på gennemsnitligt 93% (se diagram).

Fire typer af agro-økologiske forbedringer er afgørende for de gode resultater i undersøgelsen: 1) mere effektiv brug af vand, 2) forbedring af jordkvaliteten, 3) forbedret skadedyrs- og ukrudtsbekæmpelse ved minimal brug af pesticider og 4) omstrukturering af hele dyrkningssystemer.

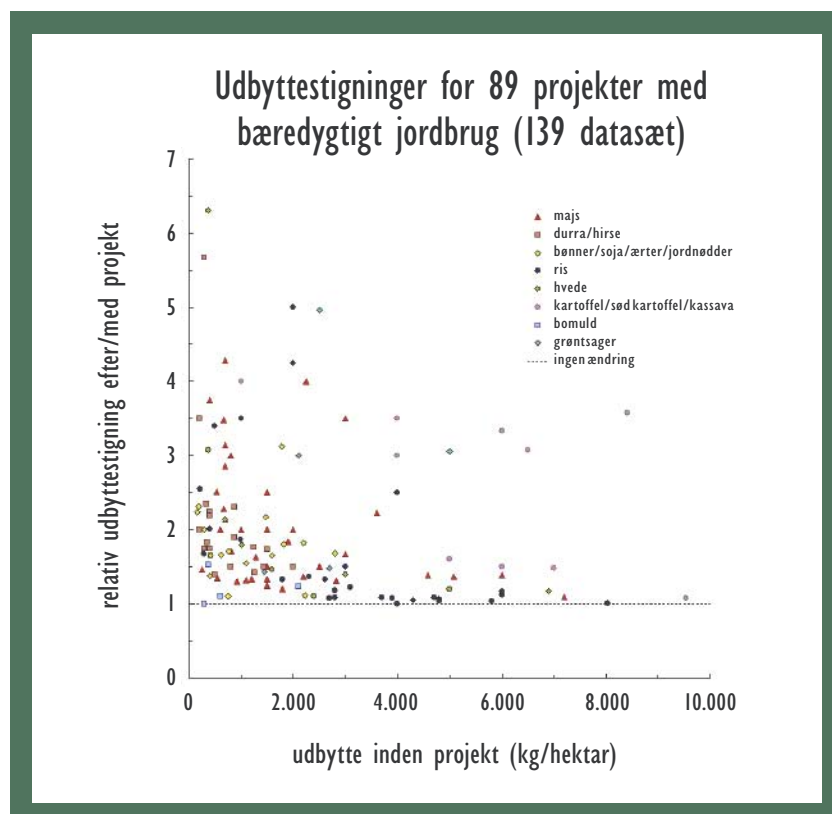
Bedre udnyttelse og genbrug af vand kan føre til flere afgrøder på overrislede marker. Dette er især vigtigt i tørrområder i Asien, hvor arealer med overrislet ris nu kan høstes to gange om året i stedet for en gang.

For at blive bæredygtigt må landbruget også reducere jorderosionen og forbedre jordens indhold af organisk materiale, vandbæreevne og næringstilgængelighed. Indførsel af "zero-tillage"-metoder (minimal jordbearbejdning/pløjning, red.) og variation i valg af afgrøder og sædskifte har været særdeles effektive

måder at opnå en forbedret jord på. Anvendelsen af zero-tillage kombineret med brugen af grøntgødning og/eller ukrudtsmidler anvendes nu på 20 mio. hektarer i Brasilien og Argentina.

I Bangladesh er 80% af de 150.000 landmænd, der benytter sig af integreret skadedyrsbekæmpelse, nu helt holdt op med at anvende pesticider. En sidegevinst ved at anvende få pesticider er, at det er muligt at have fisk, rejer og krabber i rismarkerne, hvilket øger produktionen af protein.

Det sidste område af forbedringer involverer ændringer af mange

dyrkningsteknikker på én gang. Herved opnås synergistiske effekter. I Madagaskar har man lavet et system til risdyrkning baseret på en ændret tidsplan for udplantning, større afstande mellem risene, regelmæssig lugning af ukrudt og en øget vandgennemstrømning i den vegetative vækstperiode. Udbyttetigningerne er på mellem 2 og 10 tons pr. hektar. Systemet er nu ved at blive overført til forskellige områder i Afrika og Asien på trods af stor videnskabelig skepsis i starten.

Ny landbrugspolitik nødvendig

De fleste bæredygtige forbedringer, som vi har oplevet de seneste ti år, er sket imod eksisterende national

lovgivning. Selvom den globale anerkendelse af, at der er et behov for at støtte bæredygtigt landbrug, stiger, og næsten alle lande nu vil sige, at de støtter en bæredygtig udvikling, så viser praksis, at der kun er sket sporadiske reformer. Cuba og Schweiz er de eneste lande, der i væsentlig grad støtter et bæredygtigt landbrug ved at integrere det som en central del af den nationale landbrugspolitik.

Bæredygtigt landbrug afhænger af en politik og en lovgivning, der ansporer til dets udbredelse. Nationale og globale politikker om at øge fødevarereproduktionen må ændres, så de også tager hensyn til miljø og sociale forhold. Derudover skal institutioner og politikker indenfor landudvikling ikke længere foku-

sere på udefra kommende løsninger på de økonomiske og sociale problemer i landområderne, men i stedet matche en udvikling, der er baseret på lokalsamfundets behov og egendeltagelse. Endelig skal en større del af forskningsmidlerne anvendes til udvikling af agro-økologiske teknologier og på at forbedre forståelsen mellem forskere og landmænd.

Jules Pretty er professor ved Center for Miljø og Samfund på Essex Universitet i England. Artiklen er baseret på Jules Prettys skriftlige indlæg til IFPRI-konferencen i Bonn, 2-4. september 2001. Oversat og redigeret af BN.

Tema

Bæredygtig mad

Tropisk økologi

Det er svært at opnå et bæredygtigt jordbrug i de tropiske lande. Ét af midlerne er at udnytte og udbrede kendskabet til "de lokale mirakler"

Tekst og fotos: Henning Høgh Jensen

Tropisk jordbrug foregår under meget varierende klimatiske, naturgivne, sociale og kulturelle forhold. Derfor skal økologisk jordbrug i troperne defineres under hensyntagen til lokale forhold.

Lokale produktioner af økologiske varer vil kræve certificering, hvis varerne skal eksporteres. Hvis produktionen forbruges lokalt eller regionalt vil besværet omkring certificering blive unødigt snærende. Økologiske produktionssystemer kan bidrage til at forøge produktionen under marginale forhold. Og hvis produkterne anvendes til forbrug i nærområdet kan en

økologisk produktion blive synonymt med et bæredygtigt jordbrug.

Stor udfordring

Der er et stort behov for at stabilisere og øge landbrugsproduktionen i mange tropiske områder, da vi om 20 år forventes at blive 8 milliarder mennesker. Et øget pres på naturressourcerne har netop haft som konsekvens, at dyrkning sker i mere og mere marginale områder. Derfor har mange fattige bønder et problem med faldende frugtbarhed af jorden og faldende produktion. En stor del af befolkningstilvæk-

sten vil ske i netop disse områder. Der er derfor et stort behov for at identificere bæredygtige strategier til at øge produktiviteten på det eksisterende opdyrkede areal.

Befolkningstilvæksten vil hovedsageligt ske i Sydøstasien og i Afrika syd for Sahara. Det er netop disse to områder, som huser de 800 mio. mennesker, der allerede nu lever under sultegrænsen. Hidtil har forskningen ikke kunne bidrage til ændrede og forbedrede produktionsmønstre i disse marginale områder. Samtidigt er der praktisk taget ikke mere landbrugsjord at opdyrke i disse

områder. Derved står vi i landbrugsforskningen virkelig overfor en monumental udfordring.

De fleste kender kun økologisk jordbrug som en vesteuropæisk produktionsform. Det er da også i Europa og USA, at økologisk jordbrug har haft mest succes. Imidlertid er der et stærkt spirende økologisk jordbrug i mange udviklingslande. På den ene side findes der allerede en produktion, som er certificeret, og som retter sig mod vestlige markeder med kvalitetsprodukter som f.eks. frisk frugt, grøntsager, frø og fiber. På den anden side findes en produktion til eget eller lokalt brug, hvilket primært er fødevarer. Disse to former betegnes som "eksportproduktion" henholdsvis "forbrugsproduktion".

Princippet om at vedligeholde jordens frugtbarhed er helt centralt for det økologiske jordbrug. Ét af de største problemer for mange lande i Afrika er, at jorden ikke længere er frugtbar. Den er ofte udpint efter mange års dyrkning uden tilførsel af gødning eller tilstrækkelig lang braklægning. Mangel på kvælstof og fosfor er afgørende faktorer for den ringe frugtbarhed. En afhjælpning af jor-

dens frugtbarhed og dermed produktiviteten skal først og fremmest være med til at forbedre selvforsyningsgraden med fødevarer på lokalt plan.

Anvendelsen af bælgplanter i dyrkningssystemet kan afhjælpe kvælstofmangel, men tilførsel af andre næringsstoffer, specielt fosfor, kan være nødvendig for at opnå en acceptabel produktion.

Et bæredygtigt jordbrug er et mål for alle. Hvis de tropiske lande ønsker at satse på såkaldt "forbrugsproduktion" er der ikke behov for en certificeringsordning, men derimod en grundig overvejelse af, hvordan de økologiske principper kan anvendes.

Der er behov for at komme ud over den religionskrig, der i dag findes mellem det konventionelle og økologiske jordbrug, men også her er det nødvendigt at bygge på lokale kræfter.

Tilpas økologisk jordbrug til lokale forhold

Med den "vestlige" form for økologisk jordbrug følger det værdisæt og de regler, som dette jordbrug bygger på. Afrikanske bønder er

interesserede i de produktionsmæssige forbedringer, fordi det eksisterende ikke fungerer. Værdisættet og reglerne må her tilpasses deres oplevelse af bæredygtighed. Den enkelte familie har behov for et produktivt, stabilt, lønsomt og bæredygtigt produktionssystem.

Således skal udviklingen af økologisk jordbrug i troperne bygge på lokale forhold, og det vil dermed være meget forskelligt alt efter, hvor det bliver praktiseret. Hvis vi taler om "eksportproduktion", stiller det os overfor den store udfordring at udvikle lokale strategier og regler, der nødvendigvis ikke kan (for)blive globale. Hvis vi taler om "forbrugsproduktion", så ligger udfordringen umiddelbart ligefor - det drejer sig da blot om at udvikle det bæredygtige jordbrug.

Valg af strategi

Målet om et bæredygtigt jordbrug er svært at nå. Dette har medført, at der er opstået forskellige strategier for at nå bæredygtigheden. Således har det internationale forskningssystem under CGIAR (Consultative Group on International Agricultural Research) formuleret en ny strategi, som indebærer en stærk

satsning på genteknologien. En tilsvarende satsning genfindes i Landbohøjskolens (KVLs) forskningsstrategi.

Fortalerne for denne strategi glemmer imidlertid, at vi hidtil ikke har kunnet nå de små bønder i Afrika. De bruger ikke kunstgødning og forbedret såsæd af betydning. Da produktionen er lille og usikker er forbruget af pesticider stort set urentabelt. I mange tilfælde har bonden slet ikke adgang til ovennævnte input.

Strategien er klar. Vi må søge vores mirakler andre steder end i laboratoriet og på fabrikken. Der finder imidlertid små mirakler sted! Disse opstår sjældent spontant men skyldes overvejende en stor viden og beslutsom målrettet søgning efter miraklet. Jeg skal her nævne eksempler indenfor skadedyr, ukrudt, og næringsstoffer. I alle tre eksempler drejer det sig om

Babati-regionen i Tanzania. Landmanden her samdyrker majs, ærtebønne og enkelte *Grevilia robusta* træer. Ærtebønnen er vigtig, fordi handelsfolk opkøber den og eksporterer den til Nairobi og Indien, hvor inderne bruger den til ærtesuppe (dhal).

samdyrkning af andre plantearter med den majs, som er så vigtig for de små bønder i Syd- og Østafrika; majsen udgør deres hovedkilde til kulhydrater.

Mirakel 1 - til områder med tilstrækkelig vand og næringsstoffer

I Øst- og Sydafrika udgør et insekt kaldet "majze borer" et stort problem for dyrkning af majs. Dens larve æder løs i stænglen, og planten skades voldsomt. På forskningscentret "International Centre for Insect Physiology and Ecology" i Nairobi har man fundet ud af, at den utrolige skadevolder kan bekæmpes simpelt ved at plante *Napier*, såkaldt elefantgræs, mellem majsen. Elefantgræsset udskiller en klæbrig substans, en slags honning, som larven tiltrækkes af og fanges i. Reduktionen i skaden på majsen er betydelig og opvejer tabet af ressourcer, som elefantgræsset anvender til sin vækst.

Mirakel 2 - til områder med tilstrækkelig vand

Striga er et voksende problem, som er skyld i betydelige reduktioner af udbytterne i majsmarker. *Striga* er en parasitisk plante, der lever på

Udenfor byen Zomba i Malawi. Jorden er en rigtig lateritjord, og erosionen er stor på de bare bakker. Samdyrkning af hovedafgrøden majs med græskar og jordnødder har vist sig god, og giver samtidig en alsidig diæt.

majsens rødder og syner af meget lidt over jorden. Faktisk sætter den kun en lille uanselig frugtstand op i luften efter, at den har udrettet sin skade på majsen. Derfor er det utroligt arbejdskrævende at blive fri for *Striga* - ja, næsten umuligt. Hidtil er det ikke lykkedes at udvikle resistente sorter af majs eller andre kornafgrøder.

Imidlertid kan plantning af en kløverart ved navn *Desmodium*, en foderbælgplante, tilsyneladende eliminere betydningen af *Striga*. Der hvor man planter *Desmodium*, finder man ikke *Striga*. *Desmodium* kan høstes eller afgræsses i tørtiden. Da det er en bælgplante, vil tilførslen af kvælstof via fiksering bidrage væsentligt til jordens frugtbarhed og vil opveje omkostningen ved plantning.

Mirakel 3 - til alle områder

Som beskrevet indledningsvist er jordens frugtbarhed ofte lav. I sådanne tilfælde kan samdyrkning være risikabel, fordi den ekstra plantearter man introducerer i dyrkningssystemet jo også bruger af de begrænsede ressourcer. Imidlertid har ærtebønne (*Cajanus cajan*) en næsten fuldstændig komplementaritet til majsen således, at samdyrkning ikke reducerer udbyttet set i forhold til en ren majs.

Ærtebønne giver desuden en række forskellige produkter. Da det er en frøbælgplante, høster man bønner af høj næringsværdi, den bidrager til jordens frugtbarhed gennem kvælstoffiksering og gennem blad-

tab, og gennem dens buskagtige vækst skabes der et godt brænde.

Hvordan skabes mirakler ?

Der er ikke noget entydigt svar på hvem, der finder disse mirakler. Men de findes! Selvom mange små bønder er utroligt innovative i forhold til forbedringer i deres produktion, så er det ikke altid, at disse små mirakler breder sig som en steppebrand. Det kan skyldes manglende viden om mulighederne eller manglende adgang til egnet frømateriale. Andre gange er der kulturelle barrierer.

"Landbrugsforskernes opgave er at identificere og dernæst udbrede de lokale bønders små økologiske mirakler"

Landbrugsforskernes opgave er at identificere de små mirakler. Disse er efter min opfattelse de dyrkningsmæssige teknikker, som ikke kræver et stort ressourceinput i form af penge eller arbejde, men som bidrager til en større og mere sikker produktion. Disse små økologiske mirakler kan blive store, hvis vi dernæst bidrager til at udbrede viden om disse dyrkningsmæssige tiltag og sikre adgangen til det plantemateriale, som det kræver.

Det er vejen mod bæredygtighed, gennem små mirakler, og ikke gennem manipulation af gener. De manipulerede sorter vil de små og fattige bønder alligevel ikke have råd eller adgang til.

Henning Høgh Jensen er lektor i Økologisk Jordbrug på Den Kgl. Veterinære og Landbohøjskole, og koordinerer et forskningsprogram om samdyrkning af majs og ærtebønne i Afrika.

Den globale madelite

Hvordan fremmer vi en bæredygtig udvikling i u-landene? Global Økologi giver her et stemningsbillede fra IFPRI-konferencen i Bonn

Af Bo Normander

I IFPRIs invitation til Vision 2020 konferencen om fødevarerforsyning stod at læse, hvordan man kom frem til værtsbyen Bonn med fly og taxi og indlogerede sig på fire-stjernede hoteller. På forhånd et signal om, at her er kun adgang for de rige og de prominente.

En taxi fra Bonns hovedbane-gård til conferencecentret koster 22 mark. For en fattig indisk bonde svarer det til ti dages løn, og for en "rigtig" fattig afrikaner til tre måneders løn. Kontrasten mellem "os" - de rige i vesten - og "dem" - de fattige i u-landene - er himmelråbende, men hvad kan vi gøre?

Ja, det var det, som vi - omkring 1000 mennesker i pæne jakkesæt og dyre rober - var samlet for at finde nogle gode løsninger på.

For at vi ikke skulle glemme, hvordan de fattige ser ud, blev der ved åbningen af konferencen vist en film med dybt forarmede, men glade, afrikanske og asiatiske bønder. Den tyske præsident Johannes Rau lagde derefter ud med en hård kritik af den vestlige verdens (utilstrækkelige) indsats for at bekæmpe sulten. "Vesten

støtter diktatorer, dumper deres varer over u-landene, holder deres egne markeder lukkede bag toldmure. Det er en skandale, som vi ikke kan acceptere," sagde Rau. Mest af alt var det noget, vi har hørt mange gange før - en overfladisk kritik krydret med gode intentioner men uden konkrete hensigtserklæringer.

Fireogtyvetusind mennesker

Op sådan skulle det blive den resterende konference. Alle havde de bedste intentioner, og alle lykønskede alle i deres kamp for at udrydde sulten. Men ifølge FNs landbrugsorganisation FAO sulter 800 mio. mennesker i dag, hvilket er uændret i fht. 1990. Målet fra FAOs fødevaretopmøde i Rom i 1996 om en halvering af dette tal inden 2015 kan næppe nås. 24.000 mennesker dør af sult hver eneste dag. Det er fire gange mere, end hvad terrorangrebet på USA kostede, hvor kynisk den sammenligning så end måtte være.

Der må gøres noget. Spørgsmålet er, om den i Bonn fremmødte globale madelite bestående af landbrugsforskere, topembedsmænd og -politikere, ambassadører og enkelte repræsentanter fra statsstøttede bistands-NGO'er kan løfte opgaven.

Konferencen var ramt af en udpræget konsensusstemning

blandt deltagerne. Alle virkede enige. Det var kendetegnende, at Den Grønne Revolution - altså dét, at man i mange u-lande har forsøgt at intensivere jordbruget ved indførsel af højtydende sorter, pesticider og anden kemi - slet ikke stod for skud. Mange hævdede, at revolutionen har reddet mio. af menneskeliv. Ingen turde sætte spørgsmålstegn ved rækken af miljøproblemer, der er fulgt i kølvandet - og af hvilke vi endnu kun har set toppen af isbjerget. Der er mange eksempler på, at Den Grønne Revolution har medført massiv forurening af jord og vand. Store landbrugsarealer er ødelagt af erosion, overrisling har sænket vandstanden i floder og søer og medført vandmangel i mange u-lande.

GMO'er og NGO'er

En sydafrikansk professor i mikrobiologi, Jennifer Thomson, talte begejstret om, hvordan gensplejset mad kan hjælpe u-landene. Hun så åbenlyst gennem fingre med, at selv ikke i i-landene har man god viden om konsekvenserne af gensplejsning ligesom nytteværdien ved GMO'er er mere hypotetisk end faktuel. Mange talere mente som hende, at høstudbyttet pr. hektar skal øges gennem intensive metoder, hvor gensplejsning, pesticider og kunstgødning er ryggraden.

Bliver de fattiges bønner hørt? (Foto: Jacob Carstens)

Men er det bæredygtigt? Pådrages naturen, jorden, vandet skader på længere sigt? Ingen ville betvivle de teknologiske løsnings anvendelighed.

Hvorfor nu det? Fordi der i denne madelite ikke er plads til de kritiske røster - til NGO'erne eksempelvis eller til de fattiges egne repræsentanter. Hvor var bondebevægelser som Via Campesina, de indiske miljøbevægelser med Vandana Shiva i spiden, Friends of the Earth, ATTAC, WWF, de afrikanske NGO'er eller f.eks. RAFL, et internationalt netværk for traditionelle landbrug? Dette skal ses i lyset af, at biotek og agrokemikoncerner var pænt repræsenteret i talerækken.

Teknologierne optager scenen

Det ironiske ved konferencen var, at mens der primært blev snakket om (høj)teknologiske løsninger, afslørede en afstemning på sidstedagen, at flertallet blandt de så prominente forskere og politikere mente, at de vigtigste tiltag i kampen mod sult og fattigdom er: 1) investeringer i menneskelige ressourcer (skolegang og uddannelse),

2) styrkelse af nationale politiske systemer (demokrati og konfliktløsning) og 3) forbedring af adgang til markedet (fjernelse af toldmure, reformering af institutioner og forbedring af infrastruktur). Først på sjettepladsen kom de teknologiske løsninger ind.

Men i virkelighedens finansielle og politiske verden placeres teknologien igen og igen på førstepladsen. For det er så behageligt for os i den rige del af verden af fokusere på teknologiske løsninger, for på den måde skaber vi grobund for nye arbejdspladser, mere forskning, økonomisk vækst og gang i den private sektor - hos os selv.

Men hvis vi vil hjælpe u-landene skal fokus væk fra teknologien og over på de politiske løsninger. EUs marked skal åbnes for u-landenes vigtigste produkter som sukker, bananer og ris. Vestens landbrugssubsidier skal skæres ned, så u-landene har en fair chance for at konkurrere med vore priser (EUs landbrugsstøtte andrager 350 mia. kr. årligt, hvilket er mere end hele Afrikas samlede bruttonationalprodukt). Udviklingshjælpen skal øges - FN foreslår 0,7% af BNP (som én af de få overholder

Danmark dette). Der skal bygges skoler i u-landene, uddannelse skal opprioriteres. Infrastrukturen bør udbygges. Viden om og adgang til prævention skal øges.

Ovenstående forslag er hverken nye eller kontroversielle. Der kan gøres noget. De danske politikeres bud på en global pagt lyder som et skridt i den rigtige retning (se side 18). Hvis de gode intentioner skal realiseres, kræver det - udover ambitiøse politikere - et vedholdende pres fra de folkelige organisationer.

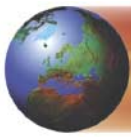
“Sult er ikke et spørgsmål om teknologi, men om politik. Mad har vi rigeligt af, men politisk vilje i vesten til at hjælpe u-landene i gang er en mangelvare”

Per Pinstруп-Andersen talte i sin afsluttende tale meget engageret for, at vi skal bruge alle midler i kampen mod sulten. Desværre indsnævrede hans fokus sig til de teknologiske midler. Det er en mindre vildfarelse, som vi må få gjort op med. For sult er ikke et spørgsmål om teknologi, men om politik. Mad har vi rigeligt af, men politisk vilje i vesten til at hjælpe u-landene i gang er en mangelvare. Hvis ikke vi reviderer vores tankegang og syn på, hvordan vi hjælper de fattige, så vil u-landenes problemer øges - ikke mindskes. Og det ønsker vi vel ikke.

Her den afsluttende tale på konferencens sidstedag. En del af gæsterne havde da forladt scenen. (Foto: International Institute for Sustainable Development)

Tema
Bæredygtig mad

Miljøhensyn i EUs bistandspolitik

EUs udviklingsbistand gennemgår en reformering, der bl.a. sigter på, at miljø og beskyttelse af biodiversitet bliver en integreret del af hjælpearbejdet i u-landene. EU udgør samlet set verdens absolut største bidragsyder til u-landene

Af Julie Becher

I sidste nummer af Global Økologi (nr. 4, 2001) spurgte Bo Normander om miljøbeskyttelse og bæredygtig udvikling er en integreret del af EUs bistandspolitik. Han efterlyste en forfatter til en artikel om emnet, hvilket tilsyneladende havde været svært at finde. Og netop dette siger en del om, at vi herhjemme ikke forholder os særlig aktivt til EUs udviklingsbistand og ved meget lidt om den på trods af dens enorme omfang.

I forhold til de pengestrømme, som går mellem udviklingslandene

i Syd og de rige lande herunder EU i Nord, udgør udviklingsbistanden dog en forsvindende del. Handel og private kapitalstrømme er og bliver det som - på godt og ondt - binder verden sammen. Når det er sagt, er det alligevel værd at dvæle en stund ved selve omfanget af EUs bistand. Et sted mellem halvdelen og to-tredjedele af verdens samlede bilaterale bistand bevilges hvert år fra EU, heraf godt 20% fra Kommissionen (svarende til 19 mia. kr. i 2001) og resten fra medlemsstaterne. Til sammenligning

er Danmarks udviklingsbistand på omkring 12 mia. kr. årligt.

Europa-Kommissionen og Rådet har vedtaget, at reduktion - og på sigt udryddelse - af fattigdom er hovedformålet med Fællesskabets udviklingspolitik, og at dette mål må ses i tæt sammenhæng med målet om en økonomisk, social og miljømæssig bæredygtig udvikling. Fokus er på de fattigste af de fattige lande - først og fremmest de såkaldte ACP-lande (Afrika, Caribien og Pacific) og ALA-lande (Asien og Latinamerika).

Fattigdom forstås i EU-sammenhæng ikke blot som en absolut, pengemæssig størrelse men også som et udtryk for øget sårbarhed og begrænset adgang til f.eks. rent drikkevand, skolegang, sundhedsydelser, jord og politisk indflydelse. Dette syn på fattigdom svarer til det, som dansk bistand opererer med, og betyder, at bistandsprogrammerne skal ses i en bred sammenhæng, der også handler om fredsbevarende aktiviteter, demokratisering og integration af sociale og miljømæssige hensyn i økonomiske reformprogrammer.

Landsbyboere i Affem Kabye i Togo bygger en brønd ved at sænke cementringe ned med en mekanisk trisse. Arbejdet er en del af et EU-udviklingsprojekt.

(Foto: Sara A. Holtz/Photoshare)

Reform af EUs bistandspolitik

I november 2000 tiltrådte Rådet et forslag fra Kommissionen om reformering af EUs udviklingsbistand. Reformens mål er at koncentrere bistanden fra EU omkring seks temaer: 1) sammenhæng mellem handel og bistand, 2) regionalt samarbejde, 3) makroøkonomiske reformer, 4) transport, 5) fødevarerikkerhed og udvikling af land-distrikter og 6) opbygning af institutionel kapacitet og god regeringsførelse. På tværs af disse temaer findes en række hensyn, der skal medtænkes i den enkelte indsats. Æt af disse temaer er miljø, andre er f.eks. lige muligheder for mænd og kvinder samt børns rettigheder.

I Kommissionen er det Generaldirektoratet for Udvikling (DGU), der har ansvaret for EUs bistandspolitik. Den tidligere danske udviklingsminister Poul Nielsson er kommissær for området. DGU har mindre end en håndfuld ansatte med miljø som det primære ansvarsområde. Det er disse embedsmænd, som skal sikre, at der hele tiden udvikles manualer osv., som sætter resten af DGU i stand til at vurdere om, der f.eks. er behov for at gennemføre en miljøkonsekvensvurdering af et vejprojekt i Niger eller om den lokale biologiske mangfoldighed sikres optimalt igennem støtten til landbrugssektoren i Bolivia.

EU kritiseres ofte for med den ene hånd at yde bistand til f.eks. udvikling af samarbejdslandenes landbrug og med den anden at føre en landbrugs- og handelspolitik, der forhindrer de selv samme lande i at eksportere deres varer til EU (se f.eks. artikel af Aditi Sharma i GØ 4, 2001). I reformen af EUs bistandspolitik anerkendes dette problem, og der stilles krav om, at "der skal udvikles tættere sammenhæng til andre af Fællesskabets politikker og medlemssta-

ternes øvrige aktiviteter."

Et konkret eksempel på, at dette sker, er forsøget på at integrere spørgsmål om biodiversitet (biologisk mangfoldighed) i Fællesskabets politikker. Rådet godkendte i juli 2001 en række sektorhandlingsplaner for biodiversitet, herunder én for EUs økonomiske samarbejde og udviklingssamarbejde. Tilsvarende handlingsplaner er udarbejdet for sektorpolitikker for fiskeri, landbrug og naturbeskyttelse. Handlingsplanerne bidrager til EUs handlingsplan for Bæredygtig Udvikling og tjener samtidig til opfyldelse af de forpligtigelser, der er pålagt EU som part i FNs Konvention om Biodiversitet.

Den såkaldte TBAG-gruppe (se faktaboks) har igennem et par år arbejdet med handlingsplanen for Økonomisk samarbejde og udviklingssamarbejde. Handlingsplanen tager udgangspunkt i, at biodiversitet ofte er "de fattigstes sikkerhedsnet" - altså noget man skal tage særlig hensyn til og som kræver ekstra omkostninger. Gruppen anviser hvilke konkrete handlinger, der skal til, f.eks. hvordan strategisk miljøvurdering (SEA) og miljøkonsekvensvurderinger

Hvad er TBAG?

Tropical Biodiversity Advisors Group (TBAG) er en uformel gruppe bestående af biodiversitetseksperter fra EU-landenes statslige bistandsorganisationer samt DG Udvikling. Gruppen har gennem de seneste fire år mødtes to-tre gange årligt og fungerer nu som et forum for udvikling og udveksling af idéer og politikker omkring hensynet til, at biologisk mangfoldighed integreres i EUs bistandspolitik. Fra dansk side deltager Danced og Danida.

(VVM) skal anvendes i planlægningsfasen af bistanden, og på hvilken måde bistand til forskellige økosystemer kan tilrettelægges, så man får "mest biologisk mangfoldighed for pengene."

Det mest interessante ved denne handlingsplan er, at den peger på nødvendigheden af at tænke biodiversitet og hensynet til udvikling i samarbejdslandene i Syd sammen med EUs landbrugs-, fiskeri- og handelspolitik. Lidt af en indrømmelse fra én af verdens største handelspolitiske aktører.

Bæredygtig udvikling som målsætning

I juni 2001 i Gøteborg vedtog EUs stats- og regeringsledere en Europæisk Strategi for Bæredygtig Udvikling. Strategien skal ses som EU-landenes oplæg til Rio +10 mødet i Sydafrika næste år, og indeholder bl.a. en række politiske udmeldinger omkring de rige landes forpligtigelser overfor verdens u-lande. I en tid hvor udviklingsbistanden ofte beskæres langt ud over det rimelige, er det en vigtig politisk erklæring, hvorpå såvel de enkelte medlemslandes som Kommissionens udviklingsbistand vil bygge i de kommende år.

Som i den danske Bæredygtighedsstrategi fra i år opfattes en miljømæssig forsvarlig udvikling som én af forudsætningerne for en bæredygtig udvikling. Fordi miljø ses som et tværgående tema, er der endvidere behov for, at "miljømæssige hensyn systematisk indarbejdes i Fællesskabets udviklingspolitiske instrumenter" (EUs udviklingspolitik 2000).

Kommissionen arbejder pt. på at udvikle en on-line manual, der skal gøre integration af miljøhensyn lettere for den enkelte bistandsmedarbejder i EU. Udgangspunktet er, at miljøhensyn skal tænkes ind i EUs overordnede bistandspolitik og forskellige programmer og bistands-

Op mod 40% af EUs bistand de kommende tre-fire år vil blive anvendt indenfor transportsektoren. Her ses nogle vejarbejdere anlægge en midterrabat af mursten på en vej i Dacca i Bangladesh. (Foto: Marilyn Pfaltz/Photoshare)

projekter.

Min egen erfaring som sagsbehandler er, at manualer kan være udmærkede, men at "organisationskulturen" er langt vigtigere. Er der tradition og mulighed for at samarbejde på tværs og for dialog mellem kollegerne? Hvem har ansvaret for, at det sker? Og er presset for at få brugt årets bevilninger så stort, at den enkelte ikke synes, der er "tid" til at tage alle hensyn (til f.eks. kvinder, demokrati og miljø)? En ny og bedre organisationskultur skabes dog ikke med ét slag og handler også om, hvor højt EUs politikere og Kommissionen reelt prioriterer miljø.

For antallet af deciderede "miljøprojekter" er begrænset. Mellem 1995 og 2000 blev blot 3% af bistanden til ACP-landene og 10% af bistanden til ALA-landene anvendt til at støtte miljøaktiviteter. Og da det unægtelig er lettere at integrere miljøhensyn i nogle sektorer end i andre kan det godt bekymre, at op mod 40% af EUs bistand de kom-

mende tre-fire år sandsynligvis vil blive anvendt indenfor transportsektoren. På kort sigt synes en opprioritering af de budgetlinier, som er reserveret miljøprojekter, derfor at være den mest oplagte mulighed for at fremme miljøhensyn og bæredygtig udvikling i EUs bistandsindsats.

Gode intentioner, men...

Jeg mener dog, at selve det miljø- og udviklingspolitiske grundlag for EUs bistand er i orden. Tilbage står behovet for, at medlemslande og organisationer presser på for, at politik bliver til virkelighed. Det vil være en linie i tråd med Danmarks "aktive multilateralisme" og tradition for at se miljø i sammenhæng med de sektorer (f.eks. landbrug og transport), hvor miljøhensynene skal tages. Vigtigst er at se EUs udviklingsbistand som en del af Fællesskabets generelle gørem og laden i verden, og at f.eks. EUs handelspolitik skaber mulighed for at hensyn til biodiversitet ikke betrag-

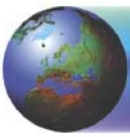
tes som en teknisk handelshindring. En oplagt mulighed for at evaluere dette er i 2004, hvor Kommissionen skal præsentere en status for Fællesskabets Biodiversitetsstrategi for Rådet og Europa-Parlamentet. Men også det forestående danske formandskab bør benyttes til at slå et slag for miljøet i EUs samkvem med omverdenen.

At integration af miljøhensyn (også i EU) kan være svært i praksis viser bl.a. biodiversitets-handlingsplanen for Økonomisk samarbejde og udviklingssamarbejde. Her opfordrer Rådet Kommissionen til at stille tilstrækkelige menneskelige ressourcer, teknisk støtte, uddannelse og vidensudveksling i Bruxelles til rådighed, så en effektiv integration af miljøhensyn også i praksis er mulig. En sådan appel bekræfter, hvad kolleger i Kommissionen længe har påpeget. Der er simpelthen for få miljørådgivere i DGU til at føre de mange gode intentioner ud i livet.

Julie Becher er ansat i Miljø- og Energiministeriet, hvor hun arbejder med miljøbistand i Skov- og Naturstyrelsens Kontor for Internationalt Samarbejde. Derudover er hun dansk repræsentant i TBAG-gruppen.

Yderligere informationer om EUs u-landsbistand kan findes på internet-adressen europa.eu.int/comm/development/index_da.htm. Læs også OECDs vision om "A Better World for All" på www.paris21.org/betterworld/

Med denne artikel kom vi et stykke nærmere vores mål om at afdække EUs bistandspolitik. Men de gode (eller dårlige) eksempler på, at miljø integreres i EUs u-landsprojekter, mangler vi stadig. På adressen europa.eu.int/comm/development/sector/environment/ findes links til et begrænset antal projekter, men beskrivelserne er spredte og sparsomme.

'Global Deal' - Danmark i front?

Den danske regering introducerede ideen om 'Global Deal' - den globale pagt - på et OECD-møde i maj. Hvad går aftalen ud på? Og hvordan forholder de danske partier sig til ideen om en pagt mellem de fattige i Syd og de rige i Nord?

En global pagt om udvikling

Af Svend Auken (S)

Efter ti års arbejde mødes alle verdens lande i Sydafrika til næste efterår til FNs andet topmøde om klodens miljø og bæredygtig udvikling.

Sidste gang verdens lande mødtes for at tale om verdens tilstand var i Rio i 1992. Resultatet var Agenda 21 - dagsordenen for det 21. århundrede. Bæredygtig udvikling var det samlede begreb for den udfordring, verden stod over for. Og stadig gør. For også i dag afhænger fremtiden af, om vi kan udnytte verdens ressourcer på en mere effektiv måde, om vi kan tilgodese de mange behov for økonomisk udvikling i verdens fattige lande og om udviklingen kan ske, så verdens økosystemer overlever presset fra et stigende forbrug og en voksende befolkning.

Den 24.-25. september mødtes de europæiske lande og lande, som er medlemmer af ECE (FNs Economic Commission for Europe) i Geneve. Emnet var udspillet fra regionens lande til topmødet i Sydafrika. Et meget væsentligt udspil.

Forklaringen er enkel: Vores del af verden forbruger en uforholdsvist stor mængde af verdens ressourcer. Resultatet er, at vi også er ansvarlige for størstedelen af de regionale og globale miljøproblemer, verden står over for. Klimafor-

andringerne, som kommer til at slå voldsomt igennem, hvis ikke vi får styr på udledningen af drivhusgasser. Den biologiske mangfoldighed, som skrumper i takt med, at presset på klodens økosystemer øges. Ozonlaget, som tyndes ud af kemiske stoffer i atmosfæren. Ørkener, der breder sig, og stigende mangel på rent drikkevand.

Det var et godt møde i Geneve. Det står nu fast, at Europa vil arbejde på et fælles udspil i Johannesburg. Udspillet bliver et forslag om en global pagt mellem Nord og Syd. En pagt, som involverer stater, men også handler om borgerne, lokalsamfundene, erhvervslivet og organisationerne.

Pagten har fået navnet "Global Deal" og har sit udspring i Danmark. Ideen introducerede statsministeren og jeg på et møde i OECD i maj måned, hvor modtagelsen var meget positiv. Så god, at statsministeren på det efterfølgende topmøde i Gøteborg fik fuld tilslutning til at arbejde videre med ideen. Næste skridt blev taget på mødet i Geneve.

Set med mine øjne skal pagten være en forpligtende aftale mellem den industrialiserede verden og den tredje verden. En aftale om noget for noget. Den tredje verden skal forpligte sig til at leve op til de miljøkrav, som er tilpasset u-landene i de internationale miljøkonventioner. Fuldstændig som i-landene skal indfri de krav, som er fastlagt for dem. Til gengæld skal vi hjælpe den fattige del af verden med at skabe gode rammer for en bæredygtig udvikling. Vi

skal åbne vores markeder for varer fra den tredje verden, så de kan øge indtægterne. I-landene skal hjælpe med fattigdomsbekæmpelse ved at øge bistanden og ved at lette u-landenes gældsbyrder. Én ide er at konvertere gælden til forpligtelser på natur- og miljøområdet. Vi skal også hjælpe med teknologi og kompetenceudvikling, så udviklingen kan ske hurtigt uden at skabe nye, voldsomme miljøbelastninger.

"Vi skal åbne vores markeder for varer fra den tredje verden, så de kan øge indtægterne"

Der er langt til mål. Men jeg er optimistisk. For Danmark kommer til at spille en særlig rolle ved mødet i Johannesburg. Vi har en høj grad af troværdighed i den tredje verden, fordi Danmark gennem mange år har været en trofast bidragsyder af økonomisk og teknisk bistand. I efteråret 2002 har Danmark formandskabet for EU, og det betyder, at vi får mulighed for at sætte vores præg på det fælles EU-arbejde i tilknytning til konferencen i Sydafrika. Og så har vi de helt konkrete erfaringer fra et udstrakt miljø samarbejde mellem Sydafrika og Danmark.

Jeg tror på, at det vil lykkes at få formuleret et fælles europæisk udspil til topmødet i Johannesburg. Så udviklingen i verden kan bevæge sig i en positiv retning. Ikke blot miljømæssigt. Men også politisk.

Global aftale skal gennemføres

Af Anders Fogh Rasmussen (V)

Alt for mange mennesker sulter. Omkring en femtedel af verdens befolkning får ikke mad nok. Alt for mange mennesker lever i fattigdom. I dag lever omkring halvdelen af verdens befolkning for mindre end to dollars om dagen.

Alt for mange mennesker er ramt af dødelige sygdomme og epidemier. Hundreder af millioner rammes hvert år af malaria. Millioner dør af AIDS. I en række u-lande er de dødelige sygdomme ved at true vækst og udvikling.

Vi skal have skaffet mad til de sultende. Vi skal forbedre levevilkårene for klodens fattigste. Vi skal bekæmpe sygdomme og epidemier.

Vejen til bedre vilkår for de fattigste er vækst og velstand i u-landene. Vækst og velstand, som vi skal forene med en bedre beskyttelse af miljøet.

Det er en gigantisk udfordring. Men vi kan løse den. Udgangspunktet er stærkt nok. Kloden råder over så store ressourcer, at der er rigeligt til alle. Sult og fattigdom skyldes menneskets dårskab. Problemerne er skabt af mennesker. Problemerne kan og skal også løses af mennesker.

Men det kræver en ny tankegang. Det kræver et markant opgør med de kræfter og systemer, som undertrykker menneskers frihed. Og det kræver et opgør med de mørkemænd, som prædiker dommedagsprofetier om verdens undergang. Vi løser kun fremtidens udfordringer med lyssyn, optimisme og handling.

Der er lysende eksempler på, at det betaler sig at vælge den rigtige vej. For 40 år siden var Sydkorea lige så fattigt som Ghana. Sydkorea

valgte det åbne samfund, markedsøkonomi, frihandel. Ghana valgte det lukkede samfund, planøkonomi, protektionisme. Sydkorea er i dag et ganske velstående land. Ghana sækker agterud.

Eller se på Nordkorea.

Nordkoreas befolkning lever under et strengt kommunistisk diktatur præget af lukkethed og undertrykkelse. Nordkorea er i dag et fattigt land, truet af sult og økonomisk sammenbrud.

Recepten er klar nok: Frihed og åbenhed skaber fremgang og velstand. Undertrykkelse og lukkethed skaber tilbagegang og fattigdom. Hvor svært kan det være?

“Ethvert land, der ønsker at modtage bistand, skal give dets borgere fri adgang til internettet og til nyheder og informationer”

Vi har en god mulighed i forbindelse med topmødet i Johannesburg i efteråret 2002. Det er i samme periode, at Danmark har formandskabet i EU. Denne position bør Danmark benytte til at sætte sig i spidsen for at udarbejde en Global Pagt. Vi skal sigte på en aftale mellem alle verdens lande om en forstærket indsats for at bekæmpe sult og fattigdom, sygdom og forurening.

Lad os sigte på en Global Pagt, som indeholder fem hovedpunkter:

For det første bør den indeholde en forpligtelse til at nedbryde alle toldmure og afvikle alle handelshindringer i hele verden. I den forbindelse bør vi også indgå en aftale om en gensidig afvikling af subsidier til landbrug over hele kloden. Den mest effektive hjælp til u-landene er at give dem en fuldstændig fri adgang til verdensmarkedet.

For det andet bør vi indgå internationale aftaler om beskyttelse af miljøet. Vi skal sætte ind mod drivhuseffekten med fastsættelse af globale mål, som alle forpligter sig til at arbejde efter. Vi skal samtidig sikre, at det sker på en måde, så vi får mest muligt miljø for pengene. Aftalerne skal sikre, at økonomisk vækst i u-landene kan gå hånd i hånd med beskyttelse af miljøet.

For det tredje bør vi indgå internationale aftaler om en forstærket indsats mod dødelige sygdomme og epidemier.

For det fjerde er det vigtigt, at vi skærper kravene til demokrati og menneskerettigheder i u-landene. De rige lande skal forpligte sig til at leve op til FN's målsætning om at yde 0,7% af bruttonationalproduktet i udviklingsbistand. Samtidig bør der indgås en aftale om afskrivning af u-landenes gæld. Men til gengæld bør vi stille krav til u-landene om sunde økonomiske reformer.

For det femte bør den globale pagt indeholde en aftale om international informationsfrihed på tværs af alle landegrænser. Ethvert land, der ønsker at modtage bistand, skal indvillige i at give dets borgere fri adgang til internettet og til nyheder og informationer uden barrierer, unødige hindringer eller censur fra regeringens side.

Det er fem liberale bud på indholdet i en global pagt, hvor de rige lande vedkender sig deres økonomiske ansvar for at hjælpe de fattige lande i gang med en selvberende udvikling. Men samtidig skal u-landene forpligte sig til at indføre samfundsmodeller, der bygger på frihed, demokrati og respekt for menneskerettigheder.

I alt for mange år har der hersket en u-landssocialisme, som har undertrykt friheden og fastholdt de fattige i deres fattigdom. Nu er tiden kommet til at stille krav til u-landene, nemlig krav om politiske og økonomiske reformer.

En stor chance og en nødvendig risiko

Af Jørn Jespersen (SF)

Da SF i maj 2000 rejste en forespørgsel i Folketinget til miljøminister Svend Auken om "regeringens initiativer for at sikre, at Danmark fortsat og i stigende omfang udøver et globalt lederskab på miljøområdet", vidste vi ikke, hvor aktuelt dette spørgsmål ville gå hen og blive i løbet af få måneder. Og da vi i debatten fremlagde et forslag til vedtagelse, som blandt andet rummer en opfordring til "at arbejde aktivt for en ny global aftale om miljø og udvikling på Rio+10", drømte vi ikke om, at en sådan global aftale kunne gå hen og blive EUs samlede udspil til konferencen og være med til sætte den globale dagsorden.

Men sådan er det gået. Forslaget blev vedtaget, regeringen udarbejdede et forslag til "Global Deal" og førte det med dygtighed frem i OECD, EU og på den internationale scene.

Danmark har formandsskabet i EU netop i efteråret 2002, hvor Rio+10-topmødet finder sted i Sydafrika. Et Sydafrika, som Danmark har et omfattende og tæt samarbejde med, og et Sydafrika, der som vært for konferencen kan få en afgørende betydning for mødets dagsorden og konklusioner.

Selv om Danmark ikke på forhånd skal fastlægge den endelige dagsorden, men tværtimod give plads til input fra ikke mindst u-landene, kan vi allerede nu udpege nogle kerneområder i en global aftale:

- At bekæmpe fattigdom, underudvikling og ulighed må være omdrejningspunktet. Fattige mennesker har ikke overskud til at tænke på miljøet. Og fattige

lande kan ikke opbygge den nødvendige styrke til at prioritere rent vand, bæredygtigt landbrug, bevaring af skove og biodiversitet, indsats mod farlige kemikalier og mod klimaproblemer. Derfor

må de gamle løfter indfries: markedsadgang, gældslettelse, udviklingsbistand og fødevarer sikkerhed. Det er en skandale, at de rige lande 10 år efter Rio stadig halter bagefter med at opfylde allerede afgivne løfter - ja, udviklingsbistanden er ligefrem faldet markant siden 1992, hvor målet om at yde 0,7% blev bekræftet. Kun ved endeligt at opfylde løfterne kan andre emner, herunder miljø, få en plads på dagsordenen. Og det er helt utilstrækkeligt blot at prædike frihandel. Hvordan skal fattige bønder kunne konkurrere med EUs højeffektive og industrialiserede landbrug, som er opbygget bag massive toldmure og med gigantisk statsstøtte gennem 50 år? En Anders Fogh Rasmussen som EUs forhandlingsleder og med denne besked til u-landene vil være en katastrofe på mødet i Johannesburg. Og hvis han oven i købet kommer med en frisk nedskæring af udviklingsbistanden eller konkrete planer herom i bagagen, så kan katastrofens omfang ikke beskrives i civiliseret sprogbud.

- Konkrete fremskridt på miljøområdet - ikke mindst for de fattige lande og deres befolkninger - må være det andet hovedelement i et succesrigt udkomme af Johannesburg. Allerede indgåede aftaler om klima, kemikalier og biodiversitet skal sikres gennemførelse, og der må arbejdes på nye og stærkere aftaler på områder som adgang til rent vand, bekæmpelse af ørken dannelse og sikring af landbrugsjord og indsats for at bevare skove både i tropiske og tempererede områder.

- Den globale ledelse af miljø-

indsatsen skal styrkes. I de internationale debatter tales efterhånden meget om "global governance", ikke mindst på miljøområdet. Men vigtigere end overskriften er det konkrete indhold af en aftale, som medfører mere dynamik, bedre overvågning, højere effektivitet samt etablering af instanser, der kan afgøre tvister og håndhæve regler i de globale miljøaftaler.

"Det er helt utilstrækkeligt blot at prædike frihandel. Hvordan skal fattige bønder kunne konkurrere med EUs højeffektive og industrialiserede landbrug?"

Danmarks og EUs bud på en Global Deal er højt spil. Men det er nødvendigt at løbe en stor risiko for fiasko, fordi vi globalt set er i en situation, hvor kun et stort ryk fremad kan sikre en aftale. U-landenes berettigede mistro overfor de rige lande indebærer, at der skal "kød på bordet", hvis vi skal komme nogen vegne. Og konferencen er en stor chance for hele verden, fordi det efter den 11. september bør stå lysende klart, at vores fælles sikkerhed er et globalt anliggende. I en verden, hvor så få har så meget, og så mange har så lidt, findes ingen sikkerhed og ingen mulighed for bæredygtig udvikling. Vi må udover de snævre nationale hensyn og varetagelse af egoistiske interesser.

To ting truer succes: Isolationisme, hvor et hvert land har nok i sig selv - en tendens som findes såvel på den amerikanske højrefløj som på den europæiske venstrefløj. Og forsøg på at ideologisere processen, som Venstres snak om en liberal Global Deal. Lad os for en gangs skyld tænke stort.

Japans klimapolitik: harmoni og tøven

Det var i Japans gamle kejserstad, at Kyoto-Protokollen blev skabt i 1997. Det er nu op til Japan, om Protokollen skal overleve. Hvorfor tøver Japan med ratificeringen? Hvad vil japanerne i grunden med de internationale klimaforhandlinger?

Af *Natasha Sachiko Matsushima Rasmussen*

Fuji-hakone-izu nationalpark udenfor Tokyo. (Foto: Natasha Rasmussen)

Japan er i løbet af de seneste internationale klimaforhandlinger blevet én af de vigtigste spillere i forhandlingerne om Kyoto-Protokollen. Efter USAs udtræden er Japans ratificering blevet central for Protokollens ikrafttrædelse. Protokollen kan nemlig kun træde i kraft, hvis et antal af de reduktionsforpligtede lande, svarende til mindst 55% af disse landes drivhusgasudslip i 1990, ratificerer Protokollen. Japan er ansvarlig for 8,5% af drivhusgasudslippet.

Japansk tøven

Basalt set mener de japanske beslutningstagere, at Kyoto-Protokollens mål er ekstremt strikse overfor Japan. For Japan, som for mange andre lande, er de økonomiske omkostninger ved implementeringen af den interna-

tionalt vedtagne klimapolitik én af de største påvirkningskilder til udformningen af klimapolitikken. De japanske beslutningstagere er meget interesserede i at nedbringe omkostningerne ved for eksempel at bruge "sinks" (CO₂-optag i skov og landbrugsarealer) og Kyoto-Protokollens fleksibilitetsmekanismer (handel med drivhusgasudslip samt projekter i udlandet).

Omkostningerne ved reduktion af drivhusgasudslip i Japan ses som relativt store i forhold til andre lande med reduktionsforpligtelser, da Japan i forvejen er ét af de mest energieffektive lande i verden. Det producerede CO₂-udslip pr. BNP i Japan er 0,62, hvorimod gennemsnittet for OECD-landene er 0,96.

Efter at USA ikke længere ville opfylde sine reduktionsforpligtelser i Protokollen, har Japan haft endnu svære ved at ratificere Pro-

tokollen, da omkostningerne sandsynligvis vil stige endnu mere pga. konkurrenceforvridning mellem USA og Japan. Japanerne kan have grund til bekymring, da USA er deres største handelspartner og repræsenterede 30% af eksporten og 21% af importen i 1999.

Den indflydelsesrige handels- og industriorganisation Keidanren prøver at påvirke regeringen til ikke at ratificere Protokollen uden USA og har specielt stærke bånd til Ministeriet for økonomi, handel og industri (METI). Den tidligere Miljøstyrelse, der ved regeringsreformen i januar 2001 blev omdannet til Japans første Miljøministerium, har prøvet at foreslå CO₂-afgifter, men det blev fejlet bort af METI. En stor del af industriens nedskæringer baseres på frivillige aftaler.

På den anden side er Japan også opmærksom på de store økonomiske gevinster, der ligger i salg af drivhusgas-reducerende teknologier og know-how, hvis Protokollen træder i kraft. Japan er langt fremme i udvikling og brug af solceller, der bl.a. i kraft af statstilskud findes på mange tage og i haver.

Japanerne internationalt

Måske var det de ovenstående omkostninger miljøminister Yoriko Kawaguchi talte med ministerpræsident Junichiro Koizumi om i deres lange telefonsamtaler på den genoptagne Sjette Partskonference om Klimakonventionen (COP6) i Bonn i juli. De kunne også meget

vel have drøftet det stigende internationale pres på Japans beslutningstagen. Den internationale kritik af Japans manglende bidrag til verdens velfærd i slutningen af 1980'erne (i forhold til dets status som økonomisk supermagt) var hovedårsagen til, at Japan gik ind i det internationale klimasamarbejde. Japan var fra starten opsat på at spille en positiv rolle i løsningen af globale miljøproblemer og stræbte efter en lederrolle i samarbejdet.

Ønsket om en lederrolle blev op til COP3 i Kyoto i 1997 ændret til en mæglerrolle, da Japan var vært for topmødet og mente, at de voksende forskelle mellem EU og USA krævede, at Japan gik ind og dannede bro mellem de to, for at topmødet kunne blive en succes. Lige siden har Japan set sin vigtigste rolle som mægler mellem USA og EU, samt at sikre Kyoto-Protokollens endelige succes. Det er Japans iver efter at bidrage til det internationale samfund (og derved undgå international kritik), og protokollens navn med den gamle kejserstad, der gør Kyoto-Protokollen så vigtig for Japan.

Den japanske forsker i klimapolitik Yasuko Kawashima mener, at det internationale politiske pres trækker i retning af en mere bæredygtig klimapolitik, mens de økonomiske omkostninger for Japan

naturligt nok trækker i modsatte retning. Ude på sidelinien står USA, der har stærke diplomatiske, økonomiske og militære forbindelser til Japan. På grund af disse forhold er det vigtigt for Japan at fortsætte forsøgene på at få USA med i klimaforhandlingerne igen, selvom Bush-administrationen klart har meldt ud, at Kyoto-Protokollen er ufuldkommen.

Harmoni i forhandlingerne

Mange europæiske forhandlere har stået uforstående overfor eller har fejltolket bevæggrundene for mange af de japanske beslutninger ved klimaforhandlingerne. Det skyldes især, at de ikke er opmærksomme på betydningen af de kulturelle forskelle mellem vesten og Japan. "Harmoni er én af de aller vigtigste ting i vores kultur. At stå alene og træffe en beslutning i direkte konfrontation med andre er noget af det sværeste, en japaner kan opleve" udtaler Yasuko Matsumoto, én af de mest erfarne indenfor Japans miljøbevægelse på klimaområdet. Det var netop, hvad Japan blev bedt om på COP6 i Bonn - at stå alene og i konfrontation med andres holdning. Japan havde hovedrollen i dramaet, og resten af verden - undtagen USA - presede japanerne til at tage et valg, der enten ville gå imod landets

primære alliancepartnere i den såkaldte Paraply-gruppe (i Bonn primært bestående af Australien og Canada, da USA ikke var med i forhandlingerne men dog deltog i gruppens møder), eller gå imod EU og de andre grupperinger i klimaforhandlingerne.

"Vigtigheden af harmoni gør, at japanerne fokuserer på konsensusøgning og er indstillet på lange forhandlingsforløb i forhold til vestlig standard"

Vigtigheden af harmoni betyder, at japanerne i forhandlingerne fokuserer på konsensusøgning og er indstillet på relativt lange forhandlingsforløb i forhold til vestlig standard. Harmoni betyder også, at japanernes ansigtstudtryk ofte er som masker, hvorunder de skjuler følelser og meninger for ikke at komme i disharmoni (uoverensstemmelse) med andre. Et japansk ordsprog siger "man kaster ikke olie over et brændende bål", hvilket kan forklare, hvorfor japanerne "holder masken" og prøver at undgå yderligere konfrontation, når et emne er blevet for problematisk - så venter de hellere et stykke tid, til bålet er brændt ned.

Denne harmoniforståelse er knyttet tæt sammen med tilhørsforhold, hvor det er vigtigt for japanerne at tilhøre en gruppe og deri at opretholde konsensus. Kawashima fortæller, at dette også kan illustreres ved hjælp af det japanske ordsprog "en negl der stikker frem skal slås ned". Det vil sige, at det gælder om at holde sammen og ikke stikke ud fra gruppens fælles holdinger, da det vil bringe disharmoni og dårligere samarbejde.

Facts om Japans klimapolitik

- Japan har endnu ikke ratificeret Kyoto-Protokollen
- Japan har siden juni 2001 afholdt bilaterale forhandlinger med USA for at få dem med i klimaforhandlingerne igen
- Japans drivhusgasudslip er stigende. Ifølge det japanske Miljøministerium var det absolutte CO₂-udslip i 1998 5,7% højere end i 1990
- Over 65% af Japan er dækket af skov. Japan ønsker at opnå sit Kyoto-mål ved at anvende såkaldte "sinks" i skove og landbrug til at dække over halvdelen af målet
- Kiko Network er et klimanetværk af miljøorganisationer, der har fået voksende betydning for Japans klimapolitik efter Kyototopmødet i 1997

Japanernes egen opfattelse

Japans drivhusgasudslip var cirka 5,7% højere i 1998 end i 1990.

Generaldirektøren i det Globale Miljøkontor under Miljøministeriet, Hamanaka Hironori, finder det højst sandsynligt, at tallet vil stige for 1999 primært pga. økonomisk fremgang. Det giver et hul på 11 til 12% mellem Japans nuværende udslip og dets Kyoto-mål på seks procents reduktion i perioden 2008-2012 (i forhold til 1990-niveauet.)

Det japanske Parlament prøver gennem adskillige love, handlingsplaner, frivillige aftaler med industrien og anden regulering at nedbringe drivhusgasudslippet. Ét af de vigtigste reguleringsmidler er "Retningslinier til bekæmpelse af global opvarmning", en handlingsplan fra 1998. De forskellige tiltag har ifølge generaldirektør Hironori givet stigende synligt positive resultater.

Han påpeger, at et andet vigtigt middel til opnåelse af Kyoto-målet er bygning af flere atomkraftværker. Målet førhen var 20 værker, men placeringsvanskeligheder og befolkningens stigende opposition mod atomkraft - ikke mindst efter radioaktive udslip fra et japansk værk i 1999 - har gjort, at planerne er nedjusteret til 13 nye værker inden 2010. Hironori siger, at for at kompensere for de færre a-værker, arbejder regeringen hårdt for vedtagelsen af en bred vifte af nationale politikker, f.eks. tiltag for at sikre, at Japan har nok skov til at absorbere drivhusgasser og til at benytte CO₂-handelssystemet under Kyoto-Protokollens fleksibilitetsmekanismer.

I forhold til industrien er et af tiltagene Energibesparelsesloven fra 1998, der introducerer et "top runner"-system for industristandarder for biler, husholdningsmaskiner og kontorudstyr, hvor det mest energibesparende produkt

sætter standarden. Hironori mener, at resultatet allerede har vist sig med flere meget energieffektive produkter på markedet.

Regulering af industriens drivhusgasudslip er desuden hæftet meget op på en frivillig aktionsplan - udarbejdet af industriorganisationen Keidanren i 1997 - der stræber efter frivillige udslipnedbringelser, går imod CO₂-afgifter og anden statslig regulering af industriens drivhusgasudslip, samt opfatter atomkraft og projekter i udlandet som nogle af de væsentligste måder at reducere Japans drivhusgasudslip på.

Da transportsektoren står for den største procentvise stigning i CO₂-udslippet - langt over stigningen hos industrien - så forsøger politikkerne at fremme udbredelsen af miljøvenlige biler, og at installere avancerede, mindre forurenende offentlige transportfaciliteter, som folk vil bruge. En foranstaltning blev allerede afgjort af ministerpræsident Koizumi i foråret 2001, nemlig at alle biler ejet af regeringen skal udskiftes med lave-emissionskøretøjer inden tre år.

Fremtidig udvikling

Efter indsættelsen af den nye ministerpræsident Koizumi og hans regering i april 2001 er Japans klimapolitik blevet mere uforudsigelig. Førhen var det hovedsageligt embedsmændene i METI, Miljøministeriet og Udenrigsministeriet, som træf de reelle beslutninger om Japans klimapolitik, og politikkerne var meget afhængige af dem. Den ny regering er mere selvstændig og regeringsreformen i januar 2001 har givet politikerne mere reel magt til at tage beslutninger i forhold til embedsværket.

Også de nationale organisationer - både industrien og NGO'er - har gradvis fået mere indflydelse på Japans klimapolitik siden COP3 i Kyoto. Det skyldes, at de er blevet

Japans regering kræver flere miljøvenlige biler for at begrænse forureningen fra den enorme trafik - her en indfaldsvej til Tokyo. (Foto: Jacob Carstens)

mere professionelle, samt at politikere og embedsmænd er blevet kritiseret for ikke at være opmærksomme på forbruger- og miljøorganisationers synspunkter.

Den stigende indflydelse fra politikere og interesseorganisationer betyder, at centeret for de klimapolitiske beslutninger er flyttet et stykke væk fra embedsmændenes borde. Derved er klimapolitikken blevet mere uforudsigelig, da den ikke i så høj grad længere bliver formet af forudsigelige magtkampe og forsøg på konsensusdannelse blandt ministerier og styrelser, men snarere skabes af politikernes ofte skiftende sagsinteresse og popularitetssøgen. Samlet vil det betyde, at klimapolitikken fremover vil blive langt mere striks og mere politisk end tidligere set.

Natasha Rasmussen er studerende på Institut for Miljø, Teknologi og Samfund på RUC og opholder sig for tiden på Tsukuba Universitet i Japan.

*Kilder: Yasuko Kawashima, "Japan and Climate Change: Responses and Explanations" i Energy and Environment, vol. 12, nr. 2-3, 2001
"Look Japan", vol. 47, september 2001
(www.lookjapan.com)*

Skovbevarelse og CO₂-dræn i Costa Rica

Costa Ricas salg af CO₂-obligationer - baseret på skovenes oplagring af CO₂ - til rige lande i vesten er et eksempel på en bæredygtig udvikling, der gavner såvel landets skove som det globale klima

Af Klaus Lindegaard

Costa Ricas dække af særdeles artsrig tropisk og subtropisk skov er blevet drastisk reduceret i løbet af de sidste 50 år. I dag er omkring 20% af landets areal fredet og reguleret, men til trods herfor er det periodevist udsat for politisk og øko-

nomisk pres for rydninger til landbrugsformål, vandkraftprojekter m.m.

Skovområdet Junquillal de Santa Cruz i Guanacaste-provinsen i den nordlige del af Costa Rica udgør et område på ca. 200 hektar naturskov.

30 familier bor her i landsbyen La Florencia, der førhen var relativ fattig og isoleret i forhold til andre landsbyer i området og landets hovedstadscenter omkring San José i Vallé Central. Skoven har været under pres pga. rydninger til landbrugsformål og skovbrande. Siden sidst i 1990'erne er der i La Florencia iværksat en hel række tiltag, der på én gang har sikret skovens bevarelse og en ny social og økonomisk udvikling.

Monteverde regnskoven i Costa Rica. (Foto: Mette Boye)

Skovfonden FONAFIFO

Denne udvikling af La Florencia i Junquillal de Santa Cruz er støttet af den costaricanske skovfond FONAFIFO i form af skovbevarelsescertifikater på 300 kr. pr. hektar skov, der beskyttes mod træfældning og brande (i alt er der udbetalt 65.000 kr. over fem år). Træning af landsbyboerne i brandslukning var én af de første aktiviteter, der kom ud af dette projekt. Beboerne havde en umiddelbar interesse i brandslukning, da deres egne træhuse ofte var truet af de hyppige skovbrande. Det er lykkedes at skabe en ny bevidsthed om skoven som en mangfoldig ressource, og der eksperimenteres med lokale træarter under tilplantning af ny skov og andre skovbrugsaktiviteter. Skovbevarelsespengene overføres til en lokalt oprettet bank (Bancomunal), der har lokal udvikling som formål. Da ingen af landsbyens familier ejer jord, er skovbevarelsesprojektet lagt i regi af en lokal organisation til formålet.

Pengene til skovbevarelse anvendes til bygning og vedligeholdelse af hegn, etablering af brandbeskyttelsesbælter samt tilskud til elektrificering af byen.

Andre projekter - i regi af det Nationale Institut for Landbrugsudvikling, inter-

nationale miljø- og udviklingsorganisationer og FAO - har fremmet etableringen af små håndværksworkshops, honningproduktion, vandpumper, klosetter og vedligeholdelse af veje, samt banet vejen for en begyndende øko-turisme i området.

Så vidt, har der ikke været skovbrande i området, og indbyggerne i La Florencia rydder ikke mere skov.

Costa Ricas model

FONAFIFO-skovfonden er delvist finansieret via Costa Ricas salg af såkaldte CO₂-obligationer ("carbon bonds") til nordamerikanske og europæiske selskaber og lande. FONAFIFO støtter generelt skovprojekter ved at støtte, at jordejere kan bevare og plante skov. Skoven anses som en global ressource pga. dens rige biodiversitet (biologiske mangfoldighed) og dens dræneffekt på atmosfærisk CO₂ og dermed klimastabiliserende virkning.

Costa Ricas skovlov fra 1996 er baggrunden for den første formelle regeringsaftale med Norge i 1997 om køb af CO₂-dræn for 15 mio. kr. over en periode på 25 år. Dræneffekten er bestemt til 200.000 tons CO₂. De 2,5 mio. kr. kommer fra et privat norsk konsortium, der er engageret i vandkraftprojekter i Costa Rica, og effekten af dette beløb svarer til et dræn på 1.200 tons CO₂ pr. år (beregnet udfra et gennemsnitligt CO₂-optag på fem tons pr. hektar costaricansk skov).

Individuelle jordejere kan søge skovfonden om støtte til skovbevarelse og reetablering af skov, lige-

som FONAFIFO selv kan gå ind og bruge midler på beskyttelse af eksisterende nationalparker samt til at kompensere jordejere, der lever op til nye reguleringer af brugen af deres jord. Tilsyn og kontrol med skovprojekterne er lagt i hænderne på nationalparkforvaltningen i Costa Ricas Miljø- og Energiministerium sammen med eksterne revisionsfirmaer. Regeringen står altså i sidste ende som garant for, at de solgte skovydelser faktisk eksisterer og pågår i den relevante periode. Det er ikke jorden eller træerne, der handles, men derimod alene skovens klimastabiliserende dræn af CO₂.

CO₂-dræneffekten handles i udgangspunktet til en pris, der svarer til værdien jorden har som årlig landbrugsindkomst (omkring 400 kr. pr. hektar). Værdisætningen er pragmatisk baseret på, at skovbevarelse skal være økonomisk konkurrencedygtig med alternative anvendelser, så bevarelsen faktisk realiseres. Det er samme tankegang, der ligger bag idéen om international handel med CO₂-obligationer, og som tænkes at kunne fremme en omkostnings-effektiv klimapolitik ved at gennemføre indsatsen på de områder, hvor omkostningerne er lave.

Prisen på denne "miljøservice" kan stige i de kommende år i takt med, at omkostningslette indsatser opbruges i de rige og CO₂-tunge lande, hvorfor det kan betale sig at vente. På den anden side kan man fra u-landenes side være stærkt interesseret i fortsat at holde liv i og udbrede denne type løsningstil-

tag, som en mulighed for et akut påkrævet tilskud til naturbevarelse og bæredygtig udvikling.

Klimaaftalerne

I FNs Klimakonvention fra 1992 artikel 4.2 åbnes der op for såkaldte "joint implementation"-projekter mellem rige og fattige lande i form af pilotprojekter indenfor energibesparelser ved skift til vedvarende energikilder, forbedringer i energiuudnyttelse, fremme af CO₂-dræn ved skovbevarelse og reetablering samt ændringer i landbrugspraksis for reduktion af metan-emissioner. I aftalen fra 1997 mellem Costa Rica og Norge indgår et projekt, der kombinerer to af de nævnte indsatsområder, idet der gives støtte til skovbevarelse, der samtidig sikrer tilførslen af vand til et vandkraftværk i Costa Rica.

Det globale perspektiv i denne form for klimaindsats er, at den fremmer 1) reduktion af CO₂-udledning, 2) udvikling af nye teknologier, 3) samarbejde på tværs af lande og 4) reduktion af samlede omkostninger til opnåelse af målsætningerne i den internationale klimapolitik. Rationalet for rige landes deltagelse er at reducere omkostningerne, få del i dræneffekten samt skabe nye muligheder for investeringer og eksport. Rationalet for fattige landes deltagelse er at få adgang til internationale finansielle ressourcer, nye teknologier og omkostningsreduktioner i forbindelse hermed, få udnyttet dræneffekter og dermed fremme nationale og lokale miljø-

Kort over udviklingen i Costa Ricas skovdække.

(Kilde: O. Segura, *Sudesca Research Papers* 9, 1997)

forbedringer samt beskæftigelse og kapacitetsopbygning. Hertil skal lægges fælles globale såvel som nationale og lokale interesser i biodiversiteten, som en særlig gevinst ved skovbevarelse.

I den seneste udformning af Kyoto-Protokollen nu efter forhandlingerne i Bonn i år indgår CO₂-drænprojekter som en del af de såkaldte fleksible mekanismer, der indbefatter projekter mellem rige og fattige lande (såkaldte Anneks 1 og 2 lande). Samtidig er der lagt op til en anerkendelse af dræneffekten fra skov- og naturområder i de rige lande selv, hvilket forvirrer debatten om korte og langsigtede mål og midler for klimaindsatsen.

De eksisterende CO₂-dræn kan kun tælle med én gang og etablering af nye dræn ved skovrejsning m.v. er også begrænset af de mulige arealers størrelse. Ingen tror på, at klimaforandringerne kan stoppes alene ved hjælp af CO₂-dræn. Omlægninger af de rige landes energiforsyning og -forbrug vil der altså under alle omstændigheder være brug for. Internationalt omsættelige CO₂-obligationer på skovdræn vil stimulere udviklingen af (billigere) alternative indsatser som vedvarende energi og energibesparelser. Det er der i høj grad behov for, når man tænker på de radikale CO₂-reduktionsmål, som den internationale klimaforskning anbefaler i dette århundrede.

Der er endnu ikke en bred international anerkendelse af CO₂-beviser og -obligationer. Costa Rica selv tilslutter sig målsætningerne i de internationale klimaaftaler og er et lav-emissionsland. Hvis skovprojekter i de videre klimaforhandlinger kan afgrænses på en enkel måde - f.eks. til bevarelse, beskyttelse og udvikling af naturskove (muligvis også andre naturområder) i u-lande med en CO₂-politik, således at indsatsen er veldefineret og med begrænsede midler i en

flerstrengt klimastrategi - så vil udbuddet af CO₂-dræn være naturligt begrænset. CO₂-obligationer vil være med til at skabe incitament til udvikling af vedvarende energi - også internationalt. CO₂-obligationer vil under alle omstændigheder være med til at fremme naturskove og lokal udvikling.

Naturskov, klima og udvikling

Salget af CO₂-dræn fra skove i form af obligationer er et eksempel på den integration af forskellige sektorer, der er så efterlyst i politikken for bæredygtig udvikling. En tværsektoriel klima- og naturbevarelsespolitik kan også bidrage til både økonomisk og social bæredygtighed, da indsatsen er omkostningseffektiv og kan følges op af andre initiativer til hjælp for den lokale befolkning.

“Kan Kyoto-Protokollen ikke redde verden mod klimaforandringer, så kan den måske redde nogle af verdens sidste naturskovområder”

Handlen med CO₂-obligationer involverer en række aktører med interesse i, at den handlede ydelse faktisk udføres. Det gælder både lokalt, nationalt og globalt. Det er derfor muligt at organisere kontrol og tilsyn på en effektiv og troværdig måde.

Menneskelig og miljømæssig bæredygtighed går i Junquillal de Santa Cruz hånd i hånd, i kraft af de forbedringer og positive sideeffekter af skovbevarelsen, der giver befolkningen udviklingsmuligheder og -evner. Projektet har givet et løft i sundhedstilstanden og for de sanitære forhold, givet elektricitet og øgede muligheder for lokale indkomster. På nationalt

plan giver denne type projekter mulighed for udvikling af en ny gruppe af videnintensiv virksomhed omkring kortlægning, kontrol og management af skovene samt mulighed for udnyttelse af biodiversiteten på lokale betingelser.

Kyoto-Protokollens videre skæbne er uvis, men det generelle reduktionsmål på 5,2% er så forsigtigt, at alle forventer, at forbedringerne til en ny aftale snart påbegyndes. Om skovprojekter, vedvarende energiprojekter m.m. mellem landene vil udhule aftalens mål om CO₂-reduktioner eller vil være med til at udvikle klimaindsatsen og føre politikken over i nye baner, er et godt spørgsmål.

Verdens naturskove forandrer sig hurtigere end klimaet, hvorfor en pragmatisk tilgang til problemerne synes påkrævet. Kan Kyoto-Protokollen ikke redde verden mod klimaforandringer, så kan den måske redde nogle af verdens sidste naturskovområder og deres biodiversitet på en måde, der samtidig sikrer en lokal og social bæredygtighed som garant for naturbevarelsens levedygtighed.

Costa Rica er et lille land på Danmarks størrelse, men kan blive en model for hele Mellemamerika, Amazon-området og Sydøstasien. I øvrigt finansieres Costa Ricas skovfond også af en national CO₂-afgift på benzin. Her er et andet spændende eksempel på tværsektorielle løsninger på fælles problemer, der kan tjene som et fælles lærestykke i miljøpolitikken overalt.

Aalborg Universitet driver med støtte fra Danida og sammen med universiteter i Costa Rica, Nicaragua og El Salvador projektet SUDESCA om opbygning af forskningskapacitet i Mellemamerika. Klaus Lindegaard, der er adjunkt ved Aalborg Universitet, beskæftiger sig her med bæredygtige udviklingsstrategier for skovsektoren i regionen. Se også hjemmesiden: sudesca.una.ac.cr

Pesticidrester hører ikke hjemme i tøj

Af Lise la Cour, projektmedarbejder Det Økologiske Råd

Det meste af det tøj, der sælges, indeholder rester af tilsætningsstoffer fra produktionen. Det kan være pesticider fra dyrkningen af bomuld, kemikalier og tungmetaller fra farveprocessen eller formaldehydfrigivende stoffer fra efterbehandlingen. Tøj er på den måde kilde til en væsentlig forurening af miljøet - både, hvor det fremstilles, under brugen, og når det smides væk.

En af de handlemuligheder, man har som forbruger for at undgå disse stoffer, er at købe miljømærket tøj. Der kan dog stadig være nogle miljømæssigt set problematiske stoffer i mærket tøj. Det afhænger af hvor skrappe kriterier, der er lagt til grund for miljømærket.

Både EU-Blomsten og det nordiske Svanemærke er baseret på livscyklus-vurderinger. Det betyder, at et produkt vurderes ud fra miljøpåvirkning i dyrkningen/udvindingen af råstof over fremstillingsprocessen og til affaldshåndteringen. Kriterierne for en miljømærkning tager udgangspunkt i at få fjernet de mest forurenende og ressourceforbrugende dele af produktionen.

Tøj mærket med EU-Blomsten repræsenterer en række forbedringer i forhold til ikke-mærket tøj. Under dette mærke er der eksempelvis krav om, at det skal være fri for kræftfremkaldende og foster-skadende farvestoffer, PVC-tryk med hormonforstyrrende blødgøringsmidler og en række allergifremkaldende kemikalier. Men i forhold til en af hjørnestenene i tekstilproduktion, nemlig bomulden, er mærket svagt, idet der blot opereres med grænseværdier

for rester af enkelte særligt farlige pesticider i de færdige tekstiler. Eksempelvis er det stadig tilladt i Blomst-mærket tøj at bruge det stærkt sundhedsfarlige pesticid methyl-parathion, der er kendt fra debatten om Cheminovas eksport til udviklingslande.

Det er et problem for EU-Blomstens troværdighed, da pesticider er en af de store forureningskilder, både på marken og som rester i de færdige tekstiler.

I det nordiske Svanemærke er der derimod et krav om pesticidfrit bomuld. Men i Danmark har tekstilbranchen desværre valgt at satse på EU-blomsten frem for Svanen. Dette understøttes af Miljøstyrelsens kampagne for miljø-

mærkning, der fokuserer på Blomst-mærket tøj og Svane-mærkede vaske- og rengøringsmidler.

Dagens konventionelle bomuldsdyrkning udgør en fare både for landarbejderne og for omgivelserne. Det er faktisk muligt at undgå pesticider, f.eks. som vist ved økologisk dyrkning. Hvorfor kræves det så ikke for den bomuld, der benyttes i det Blomst-mærkede tøj? Argumentet har været, at der var for lidt økologisk bomuld på markedet. Men ved at stille krav om pesticidfrit bomuld kan miljømærkerne være med til at sætte miljøet på dagsordenen også i u-landene. Det kan så følges op med at yde bistand til omlægning til økologi.

Første skridt er at stramme kriterierne i forbindelse med den revision, der skal ske af EU-Blomsten på tekstilprodukter inden for det næste år. Her må Danmark spille en vigtig rolle.

Debatindlæg til næste nummer skal være redaktionen i hænde senest 7. januar 2002. Indlæg bør ikke overstige 400 ord. Indlæg modtages helst på diskette eller e-mail, bo@ecocouncil.dk

Kalender

Konference: Nul problematiske stoffer i 2020?

23. november kl. 9-16. Eigtveds Pakhus, Kbh. Arr.: Miljøstyrelsen. Pris 140,- kr. Generationsmålet handler om - inden for en generation - at slippe af med de mest problematiske kemiske stoffer. Hvad vil det betyde for Danmark?

Konference: Globaliseringen og den sociale udvikling i Europa

3. december kl. 9-16. Cab Inn, Vodroffsvej, Frederiksberg. Arr.:

Socialpolitisk Forening. Pris 500,- kr. Hvordan skabes en social bæredygtig udvikling? Hvad er danske NGO'ers rolle, og hvordan styrkes samarbejdet i Østersøområdet?

Konference: EU som bæredygtighedsprojekt

5. december kl. 13-17. Borups Højskole, Kbh. Arr.: DØR. Gratis. Formålet er at diskutere muligheden for, at EU kan vise lederskab i forhold til en bæredygtig udvikling. Talerliste se www.ecocouncil.dk

Den grønne hat

I anledning af jubilæet udgiver Det Økologiske Råd bogen "Den grønne hat - visioner for år 2020". Den grønne hat er en metode, der kan bruges, når en gruppe skal udvikle løsningsforslag. Der er seks forskellige hatte, som man på skift kan tage på. Den grønne hat står for den kreative og foran-

dringsprægede tænkning. I bogen har Rådets arbejdsgrupper taget den grønne hat på og givet deres visioner for, hvor langt vi kan komme mod et bæredygtigt samfund i år 2020. Der er tale om både vidtløftige visioner og praktiske forslag til, hvordan visionerne realiseres. Rådets grupper dækker områderne: økonomi, bæredygtig bosætning, landbrug, kemikalier, trafik og miljøbistand til u-lande.

I bogen beskrives den danske miljøpolitiske scene i årene op til og efter dannelsen af Rådet, samt nogle af de vigtigste miljøpolitiske debatter, hvor Rådet har været involveret - beskrevet af de tre forskere, der gennem de 10 år har været formænd for Rådet.

Endelig kommer to miljøbevid-

ste unge med deres vision for et bæredygtigt samfund. Torben Lund, medlem af Europa-Parlamentet og dettes miljøudvalg, har skrevet forordet. 108 sider. Introduktionspris 95 kr.

Samfundets udviklingsafdeling

Anmeldt af Uffe Geertsen, miljøkonsulent, Det Økologiske Råd

En række forskere, især med baggrund i Center for Miljø og Udvikling ved Aalborg Universitet, har for nylig udgivet "Samfundets udviklingsafdeling - bæredygtig udvikling gennem eksperimenter".

Bogen analyserer behovet for eksperimenter til udvikling af samfundsformer, der kan pege frem mod social, økonomisk og økologisk bæredygtighed. Et samfund, som vil gå denne mere og mere påtrængende vej, må, siger forfatterne, nødvendigvis have en udviklingsafdeling, en "samfundets husholdningsskole" i form af økologiske eksperimentelle zoner.

Disse ideer har længe været på vej. Bogen søger med et samfundsvidenskabeligt udgangspunkt at undersøge ideernes muligheder og grænser. Eksperimentalzonernes opgave er at udvikle viden og erfaringer om, hvori forandringerne skal bestå, og hvorledes de kan iværksættes.

Vigtige enkeltindsatser er i gang ud over landet - såsom økologisk jordbrug, vedvarende energi, økosamfund og øko-virksomheder. Det næste skridt må indebære, at sådanne enkeltindsatser knyttes sammen til helheder, og at der opbygges de rammer, der som

helhed kan fremme bæredygtig udvikling.

Bogen fortjener udbredelse og debat. Den rummer oplysende og inspirerende afsnit om ideen, om de begrebsmæssige overvejelser, om de erfaringer, der hidtil er gjort, om de eksisterende barrierer og om de muligheder, som der vitterligt er for at komme videre.

Udgivet af Aalborg Universitetsforlag, 2001. 266 sider. 195 kr.

EUs miljøpolitik

I slutningen af november udgiver Det Økologiske Råd bogen "EUs miljøpolitik - med fokus på miljøkrav til produkter". Bogen fokuserer på de sider af EUs miljøpolitik, der har at gøre med miljøkrav til produkter - fra kemiske produkter over gensplejsede afgrøder til biler. Det er her konflikten mellem varernes frie bevægelighed og miljøet opstår. Bogen giver et faktuel overblik over området og kan bruges som opslagsbog. Derudover præsenterer bogen Det Økologiske Råds anbefalinger til ændringer og forbedringer af EUs miljøpolitik. Bogen er et debatoplæg i diskussionen om EUs fremtidige miljøpolitiske rolle. Af Mette Boye og Christian Ege. 132 sider. 50 kr.

Forbud mod TBT i bundmalinger til skibe

9/10/01 Et globalt forbud mod bundmalinger, der indeholder hormonforstyrrende organotinforbindinger, kan blive resultatet af en ny konvention vedtaget af FNs Internationale Marine Organisation (IMO). Konventionen betyder, at det bliver ulovligt at påføre skibe bundmalinger med TBT (organotin tributylin) fra 2003, og at ingen skibe må være påført TBT fra 2008. Forbuddet er dog ikke juridisk bindende før, der er nok lande, der har ratificeret aftalen. (www.imo.org)

EUs kemikalie-strategi strammes op

16/10/01 Europa-Parlamentets Miljøudvalg har ved en afstemning i oktober givet sin støtte til en ambitiøs betænkning fra den grønne gruppe i Parlamentet om EUs kommende kemikaliepolitik. Der lægges op til afgørende stramninger af Kommissionens forslag, der udkom i foråret 2001. Miljøudvalget mener, at en langt større gruppe af skadelige kemikalier skal forbydes, og at også importerede produkter skal omfattes af EUs lovgivning. Miljøudvalgets betænkning skal senere diskuteres i plenum i Parlamentet. (www.europarl.eu.int/committees/envi_home.htm)

EU-lande fastholder gen-pause

16/10/01 Europa-Kommissionens forsøg på at få EUs gen-pause - det såkaldte "de facto moratorium", der har sat en stopper for godkendelse af nye GMO'er siden 1999 - ophævet, strandede på et møde mellem Kommissionen og EUs medlemslande. EUs GMO-regulering er langt fra faldet på plads bl.a. i forhold til regler om mærkning og

miljøerstatningsansvar. Derfor vil de seks lande bag gen-pausen, deriblandt Danmark og Frankrig, ikke være med til at ophæve pausen - endnu. (www.foeeurope.org)

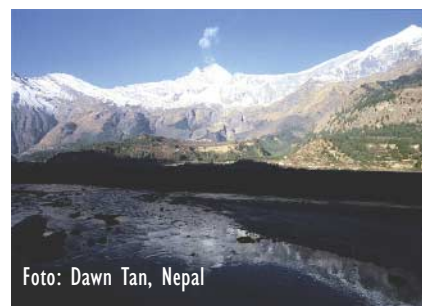
Retssag mod Bayer i Peru som følge af gift dødsfald

22/10/01 For to år siden døde 24 børn i den øde peruvianske landsby Taucamarca efter, at de havde drukket en pulverbæls-erstatning, der var blevet forvekslet med det ekstremt giftige pesticid methyl-parathion. 18 andre blev alvorligt forgiftede, men overlevede og har nu forskellige kroniske lidelser. Nu har børnenes familier anlagt sag mod producenten af methyl-parathion, den tyske kemigigant Bayer. De mener, at Bayer gjorde alt for lidt for at forebygge uheld med stoffet. Folidol - som er det navn Bayer markedsfører methyl-parathion under - ligner til forveksling mælkepulver, har ingen lugt og udleveres i små, ubeskyttede plastposer, hvorpå der er billeder af sunde kartofler og gulerødder, men ingen piktogrammer til angivelse af stoffets farlighed. Endnu vides det ikke om Cheminova, der også sælger det ekstremt giftige methyl-parathion i Peru, vil blive inddraget i retsagen. (rapalpe@terra.com.pe)

Aktivister protesterer mod russiske atom-transporter

26/10/01 I syv byer langs den transsibiriske jernbane demon-

strerede miljøaktivister fra Eco-Defense mod Ruslands planer om at transportere affald fra vestlige atomkraftværker langs denne rute. I juli underskrev præsident Vladimir Putin en kontroversiel lov, der åbner op for import af udtjent atombrændsel til oplagring eller forarbejdning i Rusland. Herved skulle Rusland kunne tjene op mod 150 mia. kr. de næste ti år. Men førende miljøeksperter protesterer mod at gøre Rusland til en nuklear losseplads. Aktivisterne er klar til at lægge sig på sporet, når atomtogene i den kommende tid fløjtes til afgang. (www.enn.com)

Bayer dumper pesticider i Nepal

26/10/01 Transnationale selskaber som Bayer, Sandoz, Shell og Monsanto har gennem flere år dumpet stærkt giftige pesticider i Nepal. Dumpningen er sket under dække af at være udviklingshjælp, men de fleste af pesticiderne er ulovlige eller har overskredet holdbarhedsdatoen. Pesticiderne ligger nu spredt på forskellige lagre i bl.a. Katmandu, og de mest giftige stammer fra tyske Bayer. Det drejer sig bl.a. om klorinerede organokviksølv-forbindelser, der har været ulovlige i EU siden 1988. Greenpeace forsøger at presse Bayer m.fl. til at betale for fjernelsen af disse tikkende økologiske bomber. (www.greenpeace.org)

10 års jubilæum

Det Økologiske Råd fejrede den 9. november (efter redaktionens slutning) sit 10 års jubilæum med en reception i Riddersalen på Frederiksberg. Efterfølgende var der middag for nuværende og tidligere rådsmedlemmer. Vi kunne ikke nå at annoncere arrangementet i september-nummeret af Global Økologi og sendte i stedet indbydelser ud til alle medlemmer af Det Økologiske Selskab, samt alle vores venner og samarbejdspartnere.

Europæisk kampagne for grøn skatteomlægning

European Environment Bureau (EEB, europæisk paraplyorganisation, som har bl.a. Det Økologiske Råd som danske medlem) starter

en kampagne for en grøn skatteomlægning i Europa. En sådan omlægning kan i dag stort set udelukkende gennemføres af de enkelte medlemsstater. EU kan ikke indføre fælles minimumskrav til grønne afgifter, fordi det kræver enstemmighed blandt medlemsstaterne, og der har hidtil altid været mindst ét land (ofte Spanien), der har blokeret. Kampagnen sættes i gang med et seminar i Bruxelles sidst i oktober og sigter bl.a. imod at afholde en europæisk konference i København under det danske EU-formandskab i andet halvår af 2002.

Seminar om vandrammedirektivet

Den 2. oktober holdt Det Økologiske Råd seminar i DGI-byen i København om gennemførelsen af EUs vandrammedirektiv i Danmark. Direktivet rummer mulighederne for store forbedringer af tilstanden i både vandløb og kystvande, men det kræver, at der sker en stærk og progressiv implementering. Derfor er det afgørende, at miljø- og friluftorganisationer følger arbejdet tæt. Seminaret gav en god introduktion til problem-

stillingen og mundede ud i, at der blev nedsat et netværk til at følge arbejdet.

Ny bog om EUs miljøpolitik

Sidst i november udkommer "EU's miljøpolitik - med fokus på miljøkrav til produkter", der er en opdateret udgave af "EU's miljøpolitik - kan frihandel og miljø forenes?", som Rådet udgav i 1998. Se bogomtalen på forrige side.

Publikationer om kvælstof og pesticider

I starten af november udkom et hæfte om pesticider - deres skadevirkninger samt mulighederne for at reducere brugen af dem. I januar kommer et hæfte om kvælstof, som belaster vores vandmiljø og naturområder. Hæfterne vil være egnede til undervisningsbrug i gymnasiet og på starttrinet på videregående uddannelser.

Publikation om virkemidler til bæredygtig udvikling

Som opfølgning på vores tidligere publikationer om grønne skatter, miljømærkning og offentlige grønne indkøb udsender vi i januar en mere populær publikation, som sammenfatter de tre virkemidler. Publikationen vil senere også udkomme på engelsk.

Plat humor fra Rådet

Hvad koster en ræv?

Biolog og forfatter Ophelia Achton har netop udgivet "Udebogen", som handler om børns opfattelse af naturen. Hun har lavet en række interviews med børn og fortæller, at hun bl.a. har fået stillet følgende spørgsmål:

"Hvad koster en ræv?"

"Hvem bestemmer hvornår, egernet skal gå i seng?"

Måtte vi herfra foreslå Ophelia Achton at henvise børnene til Det Økonomiske Råd. Her vil de ihvertfald kunne få besvaret det første spørgsmål.

Det Økologiske Råd

Henning Schroll
Hanne Steensen Christensen
Anders Richelsen
Anne-Marie Møldrup
Kaj Jørgensen
Hans Sanderson
Dorte Skovgård
Lise Christiansen
Henrik B. Larsen
Søren Gabriel
Karen S. Kær
Lennart Emborg
Klaus Lindegaard (suppl.)

Publikationer

Nedenfor ses et udpluk af Det Økologiske Råds publikationer. En fuldstændig liste fås ved henvendelse til DØR eller fra www.ecocouncil.dk. De fleste publikationer kan gratis læses eller downloades på hjemmesiden. Ved køb af klassesæt gives normalt 33% rabat. Ekspeditionsgebyr og porto tillægges prisen.

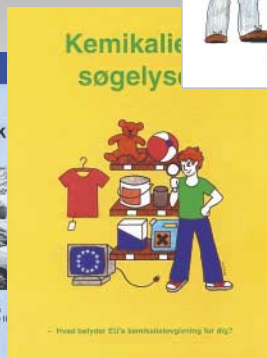

Fremtidens pris

Talmagi i miljøpolitikken. Red.: Jeanne Lind Christiansen. Udgivet af DØR og Mellemfolkeligt Samvirke, 1999. Bog. 329 sider. 198 kr. (købes hos MS, tlf. 7731 0000)

Bilens blinde vinkler

Om biltrafikken og dens negative påvirkning af vores dagligliv. Af Søren Dyck-Madsen, DØR, 2000. 60 sider. 30 kr.

Kemikalier i søgelyset

Hvad betyder EUs kemikalielovgivning for dig? Af Mette Boye. Udgivet af DØR, DN og Forbrugerrådet, 2000. Hæfte. 19 sider. Gratis.

Offentlige grønne indkøb - en selvfølge?

Om hvorfor stat og kommune bør købe grønt. Af Inger Foldager, DØR, 2001. Hæfte. 28 sider. 25 kr.

Svanen og blomsten - virker mærkerne?

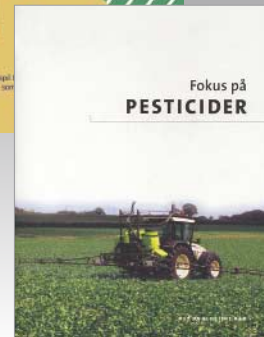
Af Sidsel Dyekjær m.fl., DØR, 2001. Hæfte. 24 sider. 25 kr.

Pesticider

Debathæfte om pesticidernes betydning for natur og fødevarer. Af Hans Nielsen, DØR, 2001. 48 sider. 30 kr.

Den grønne hat

Rådets visioner for hvor lang vi kan komme mod et bæredygtigt samfund i år 2020. Jubilæumsbog, DØR, 2001. 108 sider. Introduktionspris 95 kr.

Bestillingskupon:

Jeg ønsker

- at tegne abonnement på Global Økologi. 5 numre om året koster 250 kr. (stud./arbejds./pens. 125 kr.)
- at være medlem af Det Økologiske Selskab* (priser som ovenfor, inkluderer abonnement på GØ)
- at bestille følgende publikationer: _____
- at støtte Det Økologiske Råds arbejde med: _____ kr

Jeg indbetaler beløbet

- på giro 897-5051
- vedlagt som check

Navn _____

Adresse _____

Postnr. og by _____ Tlf _____

* Medlemskab indebærer, at man får adgang til selskabets generalforsamling, får mulighed for at stille op til Det Økologiske Råd og for at deltage i arbejdsgrupperne, samt får rabat ved arrangementer m.m.

Sendes ufrankeret
Modtageren
betaler portoen

Global Økologi

c/o Det Økologiske Råd
Landgreven 7
+++ 2482 +++
1045 Kbh K

Global Økologi

Global Økologi tager pulsen på dansk og international miljøpolitik

Global Økologi giver læseren en tværfaglig tilgang til miljøstoffet

Global Økologi udgives af Det Økologiske Råd og udkommer fem gange om året

I næste nummer

Hormonlignende stoffer

Trafikpolitik

Vand - en udtømmelig ressource?

Og meget andet

www.GlobalØkologi.nu

2001/1

2001/2

2001/3

2001/4